

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra trestního práva

Diplomová práce

Poškozený

Zpracoval: René Ohlídál

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Josef Baxa

Plzeň 2014

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

27. srpna 2014

.....

podpis

OBSAH

ÚVOD	1
1 Pojem	3
1.1 Poškozený dle novely trestního řádu č. 181/2011 Sb.	4
1.2 Poškozený dle zákona č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)	5
1.2.1 Důvody přijetí nové právní úpravy	5
1.2.2 Základní zásady zákona o obětech	6
1.2.3 Zákon o obětech	8
1.3 Rozdíl mezi obětí a poškozeným.....	9
1.4 Poškozený jako procesní strana.....	11
1.5 Poškozený v německé právním řádu	12
2 Procesní práva a povinnosti poškozeného, zastupování poškozeného	16
2.1 Práva, která náleží všem poškozeným.....	16
2.2 Právo poškozeného na náhradu škody proti obviněnému a na peněžitou pomoc. 19 Vzdání se práv poškozeného	21
Právo poškozeného být informován o některých důležitých skutečnostech.....	25
2.3 Zastupování poškozeného	27
2.3.1 Zákonný zástupce.....	27
2.3.2 Opatrovník	28
2.3.3 Zmocněnec	29
2.3.4 Společný zmocněnec.....	30
2.3.5 Zmocněnec nemajetného poškozeného.....	33
3 Poškozený v jednotlivých fázích trestního řízení	34
3.1 Vymezení pojmu poškozeného v přípravném řízení a význam vymezení pojmu poškozeného v přípravném řízení.....	34
3.2 Výslech poškozeného	35
3.2.1 Případy, kdy je rozhodnuto trestním příkazem	35
3.2.2 Poškozený v řízení před soudem.....	36
4 Úloha poškozeného v odklonech trestního řízení	38

4.1	Vymezení pojmu odklonů a význam odklonů v trestním řízení	38
4.1.1	Podmíněné zastavení trestního stíhání	39
4.1.2	Narovnání.....	41
4.1.3	Dohoda o vině a trestu	42
4.1.4	Případy, kdy bude rozhodnuto trestním příkazem	44
4.1.5	Upuštění od potrestání	45
4.1.6	Odstoupení od trestního stíhání mladistvého a jeho vztah k poškozenému...45	
4.1.7	Trestní stíhání se souhlasem poškozeného.....	47
4.2	Mediace.....	48
4.2.1	Mediace	48
4.2.2	Předmět mediace	48
4.2.3	Rozdíl mezi zákonem o mediaci a probační a mediační službou.....	49
4.3	V čem spočívá rozdíl mezi pojmem poškozený a obětí	50
4.4	Jak celkově mediace funguje	51
4.5	Vznik mediace ve světě	52
4.6	Vznik mediace u nás	53
4.7	Principy mediace	53
4.8	Průběh mediace.....	54
4.8.1	Výběr vhodných případů.....	54
4.8.2	Konzultace	54
4.8.3	Výsledek mediace	55
5	Adhezní řízení	58
5.1	Adhezní řízení.....	58
5.2	Předpoklady pro rozhodnutí v adhezním řízení	59
5.3	Rozhodnutí v adhezním řízení.....	60
5.4	Společné rysy adhezního řízení s odklony	61
5.5	Rozdílné rysy adhezního řízení s odklony	61
	ZÁVĚR	63
	RESUMÉ	66
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68

ÚVOD

Téma poškozený bylo vhodným tématem, protože si toto téma zaslouží patřičnou pozornost. Proto se práce bude věnovat postavení poškozeného, jako strany v trestním řízení, dále se práce bude věnovat poškozenému i z pohledu jeho významu pro celkové trestní řízení. Je třeba se na poškozeného dívat jako na osobu, která velice často na základě svědecké výpovědi vnese do celého případu relevantní informace, které přispějí ve velké míře ke správnému rozhodnutí ve věci.

Je třeba zmínit, že legislativa v oblasti poškozeného doznala značných změn a to především v roce 2001 a dále potom rozšířením pojmu poškozeného novelou zákona č. 181/2011 Sb., kdy se v rámci těchto změn můžeme bavit o jakémsi nastolení nového režimu v rámci postavení poškozeného, jako jedné ze stran trestního řízení. Dalším stěžejním zákonem je zákon o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

Práce ve své první kapitole seznamuje čtenáře s pojmem poškozený, bude popisovat rozdíl mezi poškozeným a obětí. Dále potom poškozený jako procesní strana. V rámci této kapitoly bude pojednáno o důvodech přijetí zmiňované právní úpravy zákona o obětech trestných činů a o základních zásadách toho zákona. V této kapitole bude nastíněna i problematika poškozeného v německém právním řádu.

V následující kapitole se práce bude zabývat problematikou práv poškozeného a zastupování. Bude pojednáno o rozdělení práv na práva, která náleží všem poškozeným jako je např. právo poškozeného nahlížet do spisu, právo poškozeného na doplňování důkazů, právo poškozeného na pučení o svých právech a na právo poškozeného na náhradu škody proti obviněnému a na peněžitou pomoc. Tento poškozený má právo dle trestního řádu na náhradu škody, nebo nemajetkové újmy v penězích, jež byla poškozenému trestním činem způsobena nebo právo na vydání bezdůvodného obohacení, které obžalovaný na úkor poškozeného trestním činem získal. V této kapitole se práce dostane i zastupování poškozeného a to konkrétně k institutu společného zmocněnce, kterému bude věnována podstatná část této jedné kapitoly. Ani základní typy zastupování, jako zákonný zástupce, opatrovník, zmocněnec nebudou opomenuty. Kapitolou třetí je poškozený v jednotlivých fázích trestního řízení. Práce vymezí koho za poškozeného považovat. Toto určení je zásadní pro případné uplatnění

práv poškozeným. Je pojednáno o tom, jak takového poškozeného identifikovat v přípravném řízení. Po identifikaci poškozeného bude kapitola pokračovat ve výslechu poškozeného. Dále se práce zaměří na poškozeného v situaci, kdy by bylo rozhodnuto trestním příkazem. Poškozený bude popsán, jak figuruje v řízení před soudem.

V kapitole čtvrté se práce věnuje úloze poškozeného v odklonech trestního řízení. Na úvod bude pojednáno o vymezení pojmu odklonu a význam odklonů v trestním řízení. Následují jednotlivé odklony, kterými je podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, dohoda o vině a trestu, upuštění od potrestání, odstoupení od trestního stíhání mladistvého a jeho vztah k poškozenému, trestní stíhání se souhlasem poškozeného. V této kapitole práce pronikne do způsobů mediace, jako jednoho z alternativních možností řešení sporů. Bude pojednáno o tom, kdy a jak mediace vznikla, a kdy nabrala zákonných obrysů a stala se součástí platného práva jak u nás, tak i ve světě. Práce se zabývá i tím, jak mediace funguje jako celek a za jakých možností je způsobilá tato instituce být aplikovatelná na jednotlivé případy v trestním řízení. Také uvádí důvody vzniku mediace u nás a její úspěch. Dále potom práce pojedná o různých aspektech, kde je možné spatřovat určitá rizika v mediaci, kdy tato rizika mohou hrozit za předpokladu nevhodně zvoleného případu. Ke konci této kapitoly práce nastíní rysy výsledků v mediaci, kdy je považováno, že mediace byla úspěšně ukončena.

Poslední kapitolou je adhezní řízení, kdy pojem samotné adheze je překládáno jako přilnutí k trestnímu řízení. Tedy, že adhezní řízení je „samostatné“ řízení s tím, že je k trestnímu řízení přilnuto. Projednává se zde nárok poškozeného na náhradu škody či vydání bezdůvodného obohacení. Práce se zaměří i na předpoklady pro rozhodnutí v adhezním řízení a na samotné rozhodnutí v adhezním řízení. Na konci kapitoly se práce bude věnovat společným a rozdílným rysům s odklony v trestním řízení.

1 Pojem

Poškozeným se rozumí: „Ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil“¹

Pojem poškozený v nezměněné podobě setrval od roku 1969 do novely trestního řádu provedenou zákonem č. 181/2011 Sb., tedy jedná se o značnou dobu, kdy pojem poškozeného v trestním řízení zůstal nezměněn. Bavíme se o pojmu poškozeného, který měl zákonnou definici znějící tak, že poškozeným je každý, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda, morální nebo jiná škoda. Tento pojem byl zúžen ustanovením § 43 odst. 2 trestního řádu v roce 2001.

„Za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem“² „*Důvodová zpráva k vládnímu návrhu novely trestního řádu tuto změnu odůvodňuje tím, že dosavadní zákonné vymezení pojmu poškozeného se v některých případech ukázalo jako příliš široké, zejména tam, kde byl trestný čin spáchán ke škodě státu nebo blíže neurčenému počtu osob.*“³

Zúžení pojmu poškozeného v podobě § 43 odst. 2 trestního řádu setrvalo dodnes. Zákonodárce zde vymezuje poškozeného negativně, tedy kdo poškozeným není. Resp. se jedná o určité korekční omezení pojmu poškozeného.

Jako další korekční omezení poškozeného lze spatřovat v situaci zvláštního způsobu řízení a tedy konkrétně narovnání, kdy v této situaci *nepřísluší práva poškozeného tomu, na koho pouze přesel tento nárok na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení* dle ustanovení § 310a trestního řádu. Omezení spočívá v tom, že vylučuje, aby právní nástupce vykonával práva poškozeného. Např. může jít o pojišťovnu, která uhradila škodu poškozenému a jako právní nástupce, kterým je tedy pojišťovna, nemůže v řízení o narovnání vykonávat práva poškozeného.

Poškozeného lze rozdělit do určitých skupin. Jako první skupinu poškozených označujeme poškozené, kteří mohou požádat o náhradu škody, která jim byla způsobena trestným činem a požadovat, aby soudce při vynesení odsuzujícího rozsudku uvedl

¹ §43 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

² §43 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

³ JELÍNEK, J. *Poškozený a náhrada škody po novele trestního řádu 2001*. Kriminální věda, 2002, vydání 1., s. 22

povinnost obžalovanému nahradit tuto škodu a poškozeného dle obecné definice na základě ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu.

Je možné uvést i jakousi třetí skupinu, kdy se jedná o oběti trestné činnosti, které mají určité prvky společné s poškozenými. Tuto třetí pomyslnou skupinu poškozených řadíme spíše do oboru viktimologie.

1.1 Poškozený dle novely trestního řádu č. 181/2011 Sb.

Trestní řád s účinností od 1. července 2011 provedl několik podstatných změn, a to i v případě poškozeného. Lze říci, že se jedná o změny, které rozšiřují pojem poškozeného a rozšiřují také jeho práva na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo vydání bezdůvodného obohacení v adhezním řízení. Je podstatné zmínit, že od roku 1969, kdy je trestní řád součástí našeho právního řádu nedoznal institut poškozeného velkých změn. Co se samotného pojmu poškozený týká, zůstal tento pojem nedotčen, ale s novelou trestního řádu, provedenou zákonem č. 181/2011 Sb., došlo v oblasti poškozeného k podstatným změnám v pojmu a to jeho rozšířením o náležitosti, kdo všechno je poškozeným. Z toho lze usuzovat, že trestní řád touto novelou odstartoval období, v němž bude možno lépe uplatňovat práva poškozeného v rámci trestního řízení. Ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu v současné době uvádí, že za poškozeného se považuje „*Ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.*“ Pod „starou“ úpravou se nachází vymezení pojmu poškozeného tak, že poškozený je „*Ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobená majetková škoda, morální nebo jiná škoda.*“⁴ Pokud toto nynější ustanovení o poškozeném porovnáme s předchozí úpravou, tak je zřejmé, že novými náležitostmi, které rozšiřují původní pojem, jsou nemajetková újma a bezdůvodné obohacení pachatele na úkor poškozeného.

Poškozený má dle § 43 odst. 1 trestního řádu „*Právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit*

⁴ § 43 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit.“

Velice podstatné je zmínit právní nároky, kterými nyní disponuje poškozený a které jsou uvedeny v § 43 odst. 3 trestního řádu. Poškozený je oprávněn navrhnout soudu, aby v odsuzujícím rozsudku rozhodl o uložení povinnosti obžalovanému nahradit škodu nebo nemajetkovou újmu v penězích, nebo vydat bezdůvodné obohacení, které obžalovaný trestným činem získal na úkor poškozeného.

Důvodová zpráva praví, že cílem je rozšířit majetkové uspokojení poškozeného, které je možné uspokojit rovnou v trestním řízení. Ve své podstatě došlo ke sjednocení pojmu poškozeného z trestního řádu s pojmy, které jsou užívány občanským zákoníkem.⁵

1.2 Poškozený dle zákona č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

1.2.1 Důvody přijetí nové právní úpravy

Důvody přijetí nové právní úpravy mohou být rozděleny do dvou hlavních cílů. Z prvních cílů bylo rozšíření práv obětí a rozšíření možností jak obětem pomoci. Druhým cílem bylo odstranění určitých nedostatků implementace Rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV, ze dne 15. 3. 2001 o postavení oběti v trestním řízení. Na základě hodnotící zprávy Komise EU KOM(2004), v konečném znění ze dne 16.2.2004 a na základě hodnotící zprávy Komise EU KOM(2009), v konečném znění ze dne 20.4.2009 bylo zřejmé, že je nutné přijmout novou právní úpravu. Tyto hodnotící zprávy Komise EU konstatovaly, že stávající právní úprava v České republice nenaplňuje cíle, které byly stanoveny přijatým Rámcovým rozhodnutím Rady 2001/220/SVV, ze dne 15. 3. 2001 o postavení obětí v trestním řízení. Česká republika mohla k dosažení cílů volit způsob novelizací jednotlivých právních předpisů, ve kterých jsou práva obětí upravena anebo vydat novou právní úpravu. Byla zvolena cesta nového zákona, tedy zákona o obětech. Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných

⁵ Důvodová zpráva k novele trestního řádu provedené zákonem č. 181/2011 Sb., str. 12

činů vysvětluje přijetí nové právní úpravy tím, že novelizace trestního řádu by byla značně komplikovaná, a dále aby pro adresáty, kterými jsou především oběti trestných činů, byl přijatý nový zákon co nejsrozumitelnější.

Česká republika dle již zmíněných zpráv Komise EU nenaplnila předpoklady, které byly stanoveny především v čl. 6, 8 a 13 Rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV, ze dne 15. 3. 2001 o postavení obětí v trestním řízení. Komisaři EU viděli v právním řádu České republiky, nedostatečně upraveny práva obětí na bezplatnou pomoc především v oblastech psychologické a sociální. Jedním z dalších názorů Komisařů byl ten, že Česká republika dostatečně nezabraňuje kontaktu mezi oběťmi a pachatelem. O právu poškozeného a oběti na oddělenou čekárnu viz kapitola práva poškozeného.

1.2.2 Základní zásady zákona o obětech

Základní zásady zákona o obětech najdeme v ustanovení § 3 tohoto zákona. Tyto zásady jsou stěžejní pro celý zákon, protože udávají směr jak normy tohoto zákona interpretovat a aplikovat. Vzhledem k tomu, že se jedná o novou právní úpravu, jsou zásady o to stěžejnější. A to z důvodu, že ze startu nové právní úpravy není možné své argumenty opřít o ustálenou judikaturu. Vzhledem k tomuto faktu práce o těchto zásadách pojedná. První zásadou dle ustanovení § 3 zákona o obětech je takzvaná tzv. presumpce statusu oběti, dále potom zásada individuálního a diferenciovaného přístupu k oběti a prevence před sekundární viktimizací, zásada zákazu diskriminace, zásada práva obětí na informace, zásada spolupráce.⁶

K jednotlivým zásadám lze napsat tolik, že zásada první a to zásada takzvané presumpce statusu oběti spočívá v tom, že *„každou osobu, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, je třeba považovat za oběť, nevyjde-li najevo opak nebo nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti podle tohoto zákona. Na postavení oběti nemá vliv, pokud nebyl pachatel zjištěn nebo odsouzen.“*⁷

Významné pro postavení oběti trestného činu z důvodu, že status oběti není závislý na výsledku trestního řízení. Mnohdy se stane, že průběh trestního řízení je dlouhý a

⁶ § 3 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) ve znění pozdějších předpisů

⁷ §3 odst. 1 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) ve znění pozdějších předpisů

z tohoto důvodu oběť nemusí čekat na potřebnou pomoc až na výsledek trestného řízení. Tedy pomoc obětem lze uplatňovat stoprocentně a tedy zaměřit se na pomoc potřebnou k překlenutí období bezprostředně po spáchaném trestném činu na oběti. Dále je kladen důraz na zodpovědnost při posuzování, kdo je obětí. Je to z toho důvodu, aby bylo zabráněno zneužívání státní pomoci obětem trestné činnosti. Proto takové nesprávné posouzení zda-li jde o oběť či nikoli může mít za následek u akreditovaného subjektu až ztrátu akreditace a na straně státu by mohla vzniknout odpovědnost za nesprávný úřední postup. Dotčená osoba je oprávněna podat stížnost na takovýto subjekt.⁸

Další zásadou je zásada individuálního a diferenciovaného přístupu k oběti. Tato zásada v sobě zahrnuje i prevenci před sekundární viktimizací. „ *Policie České republiky, orgány činné v trestním řízení a další orgány veřejné moci, subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, poskytovatelé zdravotních služeb, znalci, tlumočníci, obhájci a sdělovací prostředky mají povinnost respektovat osobnost a důstojnost oběti, přistupovat k oběti zdvořile a šetrně a podle možností jí vycházet vstřícně. Vůči oběti postupují s přihlédnutím k jejímu věku, zdravotnímu stavu včetně psychického stavu, její rozumové vyspělosti a kulturní identitě tak, aby nedocházelo k prohlubování újmy způsobené oběti trestným činem nebo k druhotné újme*“⁹

V ustanovení § 3 odst.3 zákona o obětech trestných činů nalezneme další zásady tohoto zákona spočívající na zákazu diskriminaci. Zásada zákazu diskriminace je zde proto, aby obětem nebyla upřena jejich práva, která jim náleží bez ohledu na jejich rasu, etnický původ, pohlaví, národnost, sexuální orientaci, zdravotní stav, věk, náboženské vyznání.

Předposlední obecnou zásadou je zde zásada práva obětí na informace v ustanovení §3 odst. 4 zákona o obětech. V této zásadě je zakomponováno, že uvedené orgány jako je Policie České republiky, orgány činné v trestním řízení a subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů mají povinnost srozumitelným způsobem informovat oběť a poškozeného o jejich právech, které jim

⁸ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů, str. 52

⁹ § 3 odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) ve znění pozdějších předpisů

náleží. Srozumitelnost je nutné individuálně posoudit s ohledem na konkrétního poškozeného, oběť. Na žádost oběti jsou dokonce povinni poučit opakovaně.¹⁰

Zákon o obětech uvádí jako poslední obecnou zásadu v ustanovení §3 odst. 5 zákona o obětech trestných činů a to zásadu spolupráce. „*Policie České republiky a orgány činné v trestním řízení spolupracují při poskytování pomoci obětem se subjekty poskytujícími pomoc obětem trestných činů.*“¹¹ tato zásada má samotný původ v samotném účelu toho zákona. Účelem zákona o obětech je zajištění obětem trestných činů co možná nejširší pomoc. Tím je myšlena spolupráce jak s akreditovanými subjekty, tak s ostatními subjekty zapsanými v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů a také s Probační a mediační službou.¹²

1.2.3 Zákon o obětech

Zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů přináší i novelu trestního řádu, která prohlubuje účast poškozených na trestním řízení a rozšiřuje okruh jejich práv, protože umožňuje již od zahájení trestního stíhání poškozenému, zmocněnci poškozeného účastnit se vyšetřovacích úkonů, rozšiřuje okruh rozhodnutí zasílaných poškozenému, jako například usnesení o zahájení trestního stíhání, poškozený má právo prostudovat spisy a činit návrhy na doplnění dokazování.¹³

Zákonem o obětech trestných činů se doplňuje trestní řád v ustanovení § 2, kdy poškozený má právo v každém období řízení plně uplatnit svoje práva, o kterých jsou orgány činné v trestním řízení povinny poškozeného vhodným způsobem a srozumitelně poučit.

Ustanovení § 51 zákona o obětech trestných činů dále rozšiřuje ustanovení § 46 trestního řádu tak, že pokud má poškozený postavení oběti podle zákona o obětech trestných činů, jsou rovněž orgány činné v trestním řízení povinny poškozeného poučit o jeho právech podle zákona o obětech trestných činů.

¹⁰ § 3 odst. 4 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) ve znění pozdějších předpisů

¹¹ § 3 odst. 5 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) ve znění pozdějších předpisů

¹² § 3 odst. 5 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) ve znění pozdějších předpisů

¹³ Zákon o obětech trestných činů - základní informace. *mvc* [online]. © 2014 [citováno 6-5-2014]. Dostupné z: [http://www.google.com/cse?cx=015489265366623571386%3Aizzrwwg3bmqm&q=Z%C3%A1kon+o+ob%C4%9Btech+trestn%C3%BDch+%C4%8Din%C5%AF&ok.x=6&ok.y=6#gsc.tab=0&gsc.q=Z%C3%A1kon%20o%20ob%C4%9Btech%20trestn%C3%BDch+%C4%8Din%C5%AF&gsc.page=1](http://www.google.com/cse?cx=015489265366623571386%3Aizzrwwg3bmqm&q=Z%C3%A1kon+o+ob%C4%9Btech+trestn%C3%BDch+%C4%8Din%C5%AF&ok.x=6&ok.y=6#gsc.tab=0&gsc.q=Z%C3%A1kon%20o%20ob%C4%9Btech%20trestn%C3%BDch%20%C4%8Din%C5%AF&gsc.page=1)

Poškozený, který je obětí trestného činu má právo učinit prohlášení o tom, jaký dopad má trestný čin na jeho dosavadní život. Podle novely trestního řádu je poškozený povinen doložit důvod a výši škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení. O tomto právu a povinnosti musí být poškozený také poučen. Poškozený má právo na bezplatného zmocněnce, pokud je nemajetný, nebo zvláště zranitelnou obětí, nebo se jedná o poškozeného mladšího osmnácti let, nejde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku. Významnou změnou pro ochranu poškozeného a osob mu blízkých je zavedení předběžných opatření. Jedná se o zabránění obviněnému v páchání trestné činnosti a o ochranu poškozeného před obviněným. Jako předběžná opatření, s přihlédnutím k osobě obviněného, k závažnosti trestné činnosti a zájmům poškozeného, bude možno uložit opatření, přičemž se jedná o taxativní výčet uvedený v novele trestního řádu. Obviněnému může být uložen zákaz styku s poškozeným, s osobami jemu blízkými nebo s jinými osobami, zákaz vstoupit do společného obydlí obývaného s poškozeným a jiné opatření uvedené v novele trestního řádu.¹⁴

1.3 Rozdíl mezi obětí a poškozeným

V rámci vymezení pojmu poškozeného je třeba pozornost zaměřit i na rozdíl mezi obětí a poškozeným. Vymezení těchto dvou pojmů je důležité, už jen proto, že v některých případech se tyto pojmy navzájem prolínají.

Poškozený je pojmem procesním a je uveden, jak již bylo zmíněno v trestním řádu. V trestním právu je tento termín používán pro označení jednoho ze subjektů trestního řízení. Kdežto oběť byla původně zavedena do českého právního řádu zákonem č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a nově je oběť definována v zákoně č. 45/2013 Sb., o obětech trestné činnosti, kdy: „*Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.*“¹⁵

„*Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považuje se za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný*

¹⁴ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů ve znění pozdějších předpisů

¹⁵ § 2 odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) ve znění pozdějších předpisů

*partner nebo druh, je-li osobou blízkou. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.*¹⁶ Zákon o obětech trestných činů definuje zvláště zranitelné oběti.

„Zvláště zranitelnou obětí se pro účely tohoto zákona při splnění podmínek uvedených v odstavci 2 nebo 3 rozumí:

a) dítě,

b) osoba, která je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, které ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění této osoby ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy,

c) oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku),

d) oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilím, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.¹⁷

Zákon o obětech trestných činů zahrnuje i oběť nepřímou. Obětí nepřímou je osoba příbuzná nebo osoba blízká přímé oběti, která v důsledku trestného činu zemřela.

Při vytyčení hranic, který pojem je užší a který pojem je širěji definován se dostaneme k tomu, že pojem poškozený je užší oproti tzv. přímé oběti v tom směru, že u poškozeného k ublížení na zdraví, způsobení majetkové škody nebo nemajetkové újmy, nebo k bezdůvodnému obohacení musí skutečně dojít.¹⁸

Pojem oběť trestného činu je širší oproti pojmu poškozeného, jelikož u oběti stačí pouhá skutečnost, že trestným činem měla újma vzniknout. Tedy v případě poškozeného se jedná o poškozeného jen tehdy, když došlo k újmě na základě trestného činu.

V neposlední řadě poškozeným může být i právnická osoba, kdežto u oběti trestného činu tato možnost je vyloučena. *„Za oběť lze považovat pouze osobu fyzickou, neboť jen fyzická osoba je schopna svými smysly a city vnímat útrapy jí způsobené*

¹⁶ § 2 odst. 3 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) ve znění pozdějších předpisů

¹⁷ § 2 odst. 4 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) ve znění pozdějších předpisů

¹⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Zákon o obětech trestných činů, komentář s judikaturou*. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2013, 264 s. ISBN 978-80-87576-49-6, s. 14

*restným činem.*¹⁹ Poškozeným může být i právní nástupce původního poškozeného např. v situaci postoupení pohledávky. Oproti oběti trestného činu, která svá práva zcizovat nemůže. Tedy i v tomto případě je pojem poškozeného pojmem širším, než-li pojem oběti.

Stěžejní rozdíly mezi poškozeným a obětí:

Poškozený je vnímán jako strana trestního řízení, ale oběť je subjektem zvláštní péče poskytované státem a proto není a nemůže být stranou v trestním řízení.

Poškozeným může být jak fyzická osoba, tak i právnická osoba, ale oběť je jen fyzickou osobou.

U poškozeného se nahrazuje újma vzniklá v příčinné souvislosti s trestným činem, kdežto u oběti se předchází i druhotné viktimizaci (újma, která nebyla způsobena trestným činem).

Poškozeným může být i právní nástupce, ale oběť svá práva jako subjekt zvláštní péče státu nemůže svá práva převést.²⁰

1.4 Poškozený jako procesní strana

Dle ustanovení § 12 odst. 6 trestního řádu má poškozený postavení procesní strany v konkrétním trestním řízení a má právo se aktivně účastnit trestního řízení. Aby poškozený měl postavení strany, musí být splněny následující podmínky a to kumulativně. Takovými to podmínkami jsou vznik škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení nebo ublížení na zdraví. Dále potom protiprávní jednání pachatele trestného činu, příčinná souvislost mezi jednáním a trestným činem. Vzniklá újma musí být způsobena zaviněním pachatele.

Splnění výše jmenovaných podmínek se poškozený stává procesní stranou v trestním řízení a jsou mu přiznána procesní práva. Tedy poškozený se může aktivně účastnit trestního řízení v podobě např. podávání návrhů na dokazování a zasahovat touto formou do správného zjištění skutkového stavu a také správného rozhodnutí.

¹⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Zákon o obětech trestných činů, komentář s judikaturou*. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2013, 264 s. ISBN 978-80-87576-49-6, s. 14

²⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2013, s. 4072 ISBN 978-80-7400-465-0, s. 511

Význam poškozeného jako procesní strany v trestním řízení je patrný, protože jak je již zmíněno, poškozený se svým dílem participuje na správném rozhodnutí soudu.

K této problematice je důležité poznamenat, že poškozený je nezávislou stranou a tedy samostatnou stranou v trestním řízení a to i za předpokladu, že i když má poškozený z části stejné zájmy jako státní zástupce, nebude se ani za těchto okolností jednat o situaci, že státní zástupce a poškozený by tvořili jednu procesní stranu v daném trestním řízení. Je to z toho důvodu, že mohou nastat situace, kdy zájmy poškozeného a zájmy státního zástupce se mohou velmi lišit.²¹

1.5 Poškozený v německé právním řádu

„Za poškozeného v německém trestním řízení se ve smyslu ustanovení § 172 odst. 1 resp. § 406d – 406h německého trestního řádu, považuje každý, kdo byl tvrzeným činem bezprostředně zasažen ve svých právech, právních statcích nebo právem chráněných zájmech. Poškozený je samostatným subjektem řízení s vlastními procesními právy, a to nezávisle na jeho možné účasti na trestním řízení např. jakožto vedlejšího žalobce nebo navrhovatele v adhezním řízení. Obecně se přitom nastává názor, že pojem poškozeného je třeba vykládat v širším smyslu. Poškozený resp. oběť, je osobou, která je vždy nejcitelněji zasažena trestným činem. S účastí poškozeného v moderním německém trestním řízení tak počítal již říšský trestní řád z roku 1877, který upravoval jednak instituty soukromé a vedlejší žaloby a také vynucené žaloby, jednat oprávnění poškozeného uplatnit své majetkové nároky resp. nároky na náhradu majetkové škody v rámci adhezního řízení.“²²

V německém právním řádu může být poškozený i v roli soukromého žalobce. Česká právní úprava tento pojem nezná, resp. znala v době minulé (do roku 1950). Nyní s institutem poškozeného v roli soukromého žalobce nepracuje. Role poškozeného jako soukromého žalobce spočívá v tom, že není poškozený odkázán pouze na státního zástupce jako veřejného žalobce. Tedy pokud státní zástupce neshledal důvody pro podání veřejné žaloby, tak ji poškozený sám podat nemůže. Dle německé právní úpravy naopak lze podat poškozeným takovouto žalobu.

²¹ JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1998, 190 s. ISBN 80-7184-618-X, s. 39

²² JELÍNEK, J., GRÍVNA, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Nakladatelství Leges, 2012, 251 s. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 76

Institut soukromé žaloby je výjimkou z principu oficiality. Podat soukromou žalobu lze u určitých deliktů, kterými jsou tzv. soukromožalobní delikty. Soukromožalobními delikty jsou porušování domovní svobody, porušení listovního tajemství, určité patentové delikty, přijímání úplatku nebo podplácení v obchodním styku, ublížení na zdraví a další. Jsou to delikty, které státní zástupce zásadně nestíhá (v případě veřejného zájmu podává státní zástupce žalobu). Takovouto žalobu je oprávněn podat poškozený, který svůj záměr podat soukromou žalobu nemusí oznamovat státnímu zástupci. A státní zástupce není povinen k součinnosti v řízení o soukromé žalobě. Avšak státní zástupce může v jakékoli fázi trestního řízení stíhání převzít a to výslovným prohlášením.²³

Poškozený v roli soukromého žalobce má svá úskalí v tom, že pokud státní zástupce neshledá důvody pro podání obžaloby, jak činí s odborností a profesionalitou a tedy se lze domnívat, že objektivní důvody pro podání obžaloby nejsou. Takový poškozený je ve věci zpravidla zainteresován i citově a může se cítit v roli soukromého žalobce pevný, a tedy přesvědčený o důvodnosti této obžaloby. Víceero takovýchto obžalob ze strany poškozených by mohlo mít za následek přetížení, již tak vytížených soudů a neřešilo by se nic jiného, než neoprávněné poškození. Dále je možné výskyt i situace, kdy poškozený nevyužívá plně svých práv, jako se tomu děje při určování škody, kdy v nemálo případech poškozený nezahrne příslušenství, které může v některých případech převyšovat částku samotné škody. Zde se dostáváme k tomu, i kdyby takovýto institut byl znovu implikován do českého právního řádu, zda by měl význam ve smyslu jeho uplatnění, či zda by nebyl zneužíván, případně nadužíván poškozenými, kteří se cítí býti dotčeni nepodáním žaloby ze strany státního zástupce a ve velkém by takovýto poškození podávali žaloby k soudu v roli soukromého žalobce. Nebo by mohla nastat situace, kdy by takovýto institut byl nadbytečný, protože poškození, leč řádně poučení o svých právech, by tento institut nevyužívali a z toho důvodu by se stal bezpředmětným. V neprospěch znovuzavedení soukromé žaloby hrají důvody, že zavedení soukromé žaloby by mělo za následek zpochybnění principu, že pachatel každého trestného činu musí být volán k odpovědnosti, že poškozený nemůže rozhodovat o tom, zda zájem na trestním stíhání existuje či nikoli.

²³ JELÍNEK, J., GRÍVNA, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Nakladatelství Leges, 2012, 251 s. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 99

Je nutno poznamenat, že v zemích, kde institut soukromé žaloby je aplikován v praxi mají uzákoněny celou řadu mechanismů, které se snaží těmto neduhům soukromé žaloby vzdorovat.

Soukromá žaloba se snad nejvíce podobá v české právní úpravě institutu souhlasu poškozeného s trestním stíháním. Kdy poškozený může u taxativně uvedených trestných činů vyslovit nesouhlas s trestním stíháním, pokud by se jednalo o sobu blízkou. Ovšem tento institut zdaleka není soukromou žalobou. Jen je tu jakási podoba.

V německém právním řádu se může poškozený ocitnout i v roli vedlejšího žalobce. Tento institut umožňuje poškozenému, aby se připojil k veřejné žalobě, která je podána státním zástupcem. Vedlejší žalobu je možné podat u trestných činů, jako trestné činy proti sexuálnímu sebeurčení (např. pohlavní zneužití, znásilnění, sexuální nátlak), vražda a zabití ve stádiu pokusu, ublížené na zdraví, těžké ublížení na zdraví. Dále jsou to trestné činy proti osobní svobodě jako např. obchodování s lidmi, omezování osobní svobody. Není zde uvedený taxativní výčet, jedná se o demonstrativní výčet trestných činů, u kterých lze ze strany poškozeného se připojit k veřejné žalobě a ocitnout se v roli vedlejšího žalobce. V takových to případech se může poškozený k veřejné žalobě připojit vedlejší žalobou. Poškozený oproti soukromé žalobě zde nedisponuje oprávněním zahájit trestní řízení sám, jelikož vedlejší žaloba má oproti soukromé žalobě akcesorickou povahu vůči žalobě veřejné, podávané státním zástupcem.

„Hlavním účelem vedlejší žaloby je osobní zadostiučinění a náhrada škody nebo jiné újmy, která byla poškozenému způsobena trestným činem. Oproti soukromé žalobě jsou zde v popředí zájmy poškozeného, nikoli odbřemenění trestní justice. Vedlejší žaloba dále napomáhá kontrole nad průběhem trestního řízení a správnému objasnění skutkového stavu věci, neboť může významně a pozitivně ovlivňovat i postup státního zastupitelství v daném trestním řízení“²⁴

Adhezní řízení a jeho význam pro poškozeného v německém právním řádu. Adhezní řízení je zde proto, aby umožnilo poškozenému domoci se svých občanskoprávních nároků, které mu vznikly v souvislosti se spácháním trestného činu. Jsou to nároky, které by poškozený jinak musel uplatňovat u civilního soudu, pokud by se nestaly v důsledku spáchání trestného činu. Poškozený tedy v rámci adhezního řízení

²⁴ JELÍNEK, J., GŘIVNA, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Nakladatelství Leges, 2012, 251 s. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 101

může uplatňovat majetkoprávní nároky, které vycházejí ze spáchaného trestného činu a dále nároky takové, které nebyly uplatněny již u civilního soudu. Až po tuto fázi je adhezní řízení dle německého právního řádu téměř obdobné, ale např. co se týče možnosti, do kdy příslušný návrh podat, jsou zde rozdíly ohledně „časové osy“. Příslušný návrh dle německého právního řádu je nutné podat do počátku závěrečných řečí. Tedy zde je delší časový horizont pro podání příslušného návrhu. V rámci adhezního řízení v českém právním řádu, lze příslušný návrh podat do začátku dokazování u hlavního líčení.

Německá právní úprava připouští zpětvzetí návrhu do vyhlášení rozsudku. Soud rozhodne, že od rozhodnutí upustí, anebo shledá uplatněný nárok jako přípustný a odůvodněný a zahrne výrok o něm v rozhodnutí. V prvním případě nárok poškozeného nezaniká, nýbrž poškozený může své nároky uplatňovat v občanskoprávním řízení.²⁵

²⁵ JELÍNEK, J., GRIVNA, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Nakladatelství Leges, 2012, 251 s. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 104

2 Procesní práva a povinnosti poškozeného, zastupování poškozeného

Hlavním záměrem procesních práv poškozeného spočívá v tom, že tyto procesní práva mají pomoci k dosažení cíle, kterým je náhrada škody nebo nemajetkové újmy v penězích, jež byla poškozenému trestním činem způsobena, nebo vydání bezdůvodného obohacení, které obžalovaný na jeho úkor trestním činem získal. Cílem je také morální zadostiučinění, které spočívá v odsouzení pachatele, který spáchal trestný čin, anebo uložení alternativního trestu, případně uzavření dohody o vině a trestu mezi poškozeným a pachatelem. Taková to práva lze rozdělit do skupin práv, která náleží všem poškozeným dle obecné definice poškozeného ustanovením § 43 odst. 1 trestního řádu a na poškozené, které jsou vymezeny ustanovením § 43 odst. 3 trestního řádu, kteří mají právo na náhradu škody proti obviněnému. Poškozený s právy na náhradu škody je subjektem v adhezním řízení. Poškozenému v adhezním řízení jsou přiznána i další práva sloužící k dosažení náhrady škody dle adhezního řízení.

2.1 Práva, která náleží všem poškozeným

Procesních práv je celá řada, a proto zde budou popsány jen některé procesní práva, která náleží všem poškozeným.

Právo poškozeného na poučení o svých právech a právo na poskytnutí možnosti k jejich uplatnění. Zvláštním případem, kdy je povinnost ze strany orgánů činných v trestním řízení poučit poškozeného, je povinnost poučit ho o tom, že lze žádat poskytnutí peněžité pomoci od státu dle zvláštního zákona č. 209/1997 Sb. § 14.

Je zde právo, aby bylo jednáno s poškozeným při provádění právních úkonů, tak jak to vyžaduje účel trestního řízení a aby byla osobnost poškozeného ušetřena.

Jako konkrétní příklad lze uvést, že poskytování informací veřejnosti, i když se nejedná o informace přímo související s případem, by neměly být poskytovány sdělovacím prostředkům dle ustanovení § 8a trestního řádu. Samozřejmě není tedy ani možné poskytovat informace, které přímo souvisí s případem. Dále potom podle ustanovení § 120 trestního řádu, který ukládá povinnost, aby výslech poškozeného mladšího patnácti

let byl prováděn zvláště šetrným způsobem, protože eventuelní případné negativní zkušenosti by mohly, ovlivnit nepříznivě duševní stav jedince do budoucnosti. Dále je možnost, aby byla vyloučena veřejnost z hlavního líčení, jejímž účelem je, aby nebyla ohrožena bezpečnost nebo jiný důležitý zájem.

Právo používat před orgány činnými v trestním řízení svého rodného jazyka.

Patří to k jednomu ze základních předpokladů pro přesné vymezení a ohraničení výpovědi poškozeného a je zapotřebí odborníka z oblasti, který zprostředkuje zcela správný význam tlumočených vět. Uzakoňuje to ustanovení § 2 odst. 14 trestního řádu.

Právo na doplňování dokazování.

Poškozený má v trestním řízení postavení strany, a jeho aktivní účast v trestním řízení má přispívat k co nejúplnějšímu zjištění skutkového stavu věci. Aby nebyly důvodné pochybnosti o tom, zda tomu tak skutečně je. A to vše v rozsahu, který je nezbytným pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení. (§ 2 odst. 5 trestního řádu).

Právo nahlížet do spisů. Poškozený má právo nahlížet do spisů, ale existují i výjimky, kdy toto právo je zamítnuto. Těmito výjimkami jsou: nahlížet do protokolu o hlasování, činit z hlasování výpisky a poznámky a pořizovat si kopie spisů z hlasování a jejich částí, byť by to bylo na vlastní náklady.

Právo žádat státního zástupce o odstranění průtahů ve vyšetřování anebo žádat o odstranění vad ve vyšetřování. Pokud se týká průtahů ve vyšetřování, je institut lhůt pro orgány činné v trestním řízení, a proto, jestliže nebylo splněno vyšetřování ve lhůtách dle ustanovení § 167 trestního řádu, kde je zavedeno, že pouze obligatorním zdůvodněním se lze odchýlit od nedodržení lhůt, může žádat poškozený o odstranění vad ve vyšetřování.

Právo na to, aby poškozenému byly do vlastních rukou doručeny opisy rozhodnutí, proti kterým může podat opravný prostředek.

Právo na doručení usnesení o odložení věci, o postoupení věci, právo být vyrozuměn, když dojde k přerušení trestního stíhání.

Právo účastnit se hlavního líčení.

Právo poškozeného zúčastnit se hlavního líčení včetně řízení o odvolání. Na základě vyrozumění soudem o konání hlavního líčení, se poškozený dostaví k hlavnímu líčení. Ve vyrozumění musí být uvedeno konkrétní datum a přesný čas začátku hlavního líčení a přesné místo konání hlavního líčení. Zároveň musí být zachována nejméně třídní lhůta k přípravě (ustanovení § 198 trestního řádu).

Často se vyskytují případy, kdy je poškozený předvoláván zároveň jako svědek. Za této okolnosti může být účast na hlavním líčení pro poškozeného dokonce povinná a také může požádat soud o možnost vypovídat v nepřítomnosti obžalovaného.

V případě zastupování zmocněncem se o konání hlavního líčení vyrozumí jen zmocněnec, který byl ustanoven. Pro případ, že by se k hlavnímu líčení poškozený a případně zmocněnec nedostavil, tak je předem pro tuto skutečnost povinnost orgánů činných v trestním řízení vyrozumět poškozeného, a poučit jej o jeho nároku na náhradu škody. Soud bude rozhodovat na základě podkladů předložených poškozeným, pokud jsou obsaženy ve spise, anebo dojdou-li soudu dříve než soud přikročí k samotnému dokazování v hlavním líčení.²⁶

Dále při hlavním líčení má poškozený právo klást otázky vyslychaným osobám se souhlasem předsedy senátu. Toto právo přichází na řadu až po vyslechnutí svědka předsedou senátu, případně přísedícími a po dotazování státního zástupce a obhájce obviněného.

I poškozený má právo se po skončení řízení vyjádřit k celé věci. Toto právo má poškozený jen v případě, pokud není zastoupen zmocněncem, protože v tomto případě by právo se vyjádřit, měl za poškozeného zmocněnec. Tím se dostáváme k dalšímu z práv, kterým je být zastoupen zmocněncem. O tomto právu poškozeného pojednává kapitola zastupování poškozeného.²⁷

Do této kategorie práv poškozeného dále patří **právo poškozeného zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu**, taktéž právo účastnit se veřejného zasedání o schválení dohody o vině a trestu. V neposlední řadě je zde právo poškozeného účastnit se veřejného zasedání o odvolání, právo na zastupování zmocněncem atd.

²⁶ § 198 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

²⁷ PETŘÍČEK, L.: *K postavení poškozeného v trestním řízení*. Bulletin advokacie, 2002. č. 6-7, s. 65

2.2 Právo poškozeného na náhradu škody proti obviněnému a na peněžitou pomoc

Tento poškozený má právo dle trestního řádu na náhradu škody, nebo nemajetkové újmy v penězích, jež byla poškozenému trestním činem způsobena nebo právo na vydání bezdůvodného obohacení, které obžalovaný na úkor poškozeného trestním činem získal.

Po přednesení obžaloby má poškozený právo podle § 206 odst. 2 trestního řádu navrhnout, aby obžalovanému byla uložena povinnost k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích způsobené trestním činem, nebo k vydání bezdůvodného obohacení získaného trestním činem a dále má právo navrhnout v jakém rozsahu. Poškozený musí uvést, jakou výši náhrady škody požaduje a z jakých důvodů uplatňuje nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení.

Návrh na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení musí obsahovat určité formální náležitosti. Nelze považovat za návrh, pokud poškozený požaduje náhradu škody např. v plné výši a neuvede konkrétní částku, v jaké výši mu vznikla škoda nebo jiná újma a kterou poškozený požaduje, nebo se připojí k adheznímu řízení za absurdních situací, nebo se připojí s nárokem až v řízení před soudem po zahájení dokazování, nebo se připojí, až se zjistí pachatel.

Poškozený, fyzická osoba, může být obětí, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. V této situaci má poškozený právo na peněžitou pomoc ze strany státu, jehož právo bylo upraveno zákonem č. 209/1997 Sb. o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů. Z důvodu komplexnosti zákona o obětech v trestní činnosti se přebírá dosavadní úprava peněžité pomoci obětem trestné činnosti obsažená v zákoně č. 209/1997 Sb. o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti do zákona č. 45/2013 Sb., zákona o obětech trestných činů. Zákony mimo jiné upravují podmínky pro vyplacení peněžité pomoci státem obětem trestné činnosti.

Právo na opravný prostředek

Po vyhlášení rozsudku soudem, má poškozený právo napadnout rozsudek odvoláním. Pokud se poškozený nevyjádří u hlavního líčení k opravnému prostředku, má právo na

podání odvolání proti rozsudku ještě po jeho doručení. Poškozený má také právo podat odpor proti trestnímu příkazu a právo na podání stížnosti proti usnesení vydané orgánem činným v trestním řízení.

Trestní řád poskytuje poškozenému možnost udělit souhlas k rozhodnutí o schválení narovnání a uzavřít, jako poškozený s obviněným, dohodu o vině a trestu a zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu.²⁸

Takovýto poškozený má vedle uvedených práv zařazených v kapitole práva, která náleží všem poškozeným práva:

Poškozený může proti obviněnému uplatnit nárok na náhradu škody nebo nemajetková újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Takovýto nárok lze poškozeným uplatnit kdykoli v průběhu trestního řízení. Právo činit návrhy na zajištění nároku na náhradu škody na majetku obviněného.²⁹

Pokud bylo poškozenému alespoň z části pravomocně přiznán nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, tak má poškozený právo na náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatnění nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení v trestním řízení a to včetně nákladů vzniklých, kdy byl přibrán zmocněnec od odsouzeného, jemuž byla uložena povinnost, aby nahradil škodu nebo nemajetkovou újmu v penězích nebo uložení vydání bezdůvodného obohacení.³⁰

Dále může poškozený požadovat náhradu nákladů, které souvisí s účastí poškozeného v trestním řízení podle ustanovení § 154 odst. 2 trestního řádu.

Poškozený může napadnout pomocí stížnosti usnesení soudu, které povolilo obnovu řízení. (lze napadnout jen ten výrok, co se týká přiznání nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení)³¹

²⁸ PETŘÍČEK, L.: *K postavení poškozeného v trestním řízení*. Bulletin advokacie, 2002. č. 6-7, s. 64-66

²⁹ § 43 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

³⁰ § 151 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

³¹ § 141 odst. 2, § 142 odst. 1, § 286 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

Právo poškozeného s obviněným uzavřít dohodu o náhradě škody, která byla způsobena trestným činem, ale o tom více v kapitole odklony.

„Tato práva podle původního znění § 44 odst. 2 mohla být omezena v řízení před soudem o trestných činech náležejících do příslušnosti krajského soudu, kde soud usnesením mohl rozhodnout o účasti poškozeného podle povahy projednané věci zpravidla po přednesení obžaloby, toto ustanovení bylo však pro rozpor s ústavním pořádkem zrušeno nálezem Ústavního soudu (srov. § 44 odst. 2 ve znění před zrušujícím nálezem Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2001, vyhlášeným ve Sbírce zákonů pod. č. 77/2001 Sb.) Srovnej i zákonem č. 265/2001 Sb. Novelizované znění ustanovení §44 odst. 2o řízení o trestných činech, v nichž počet poškozených je mimořádně vysoký a jednotlivým výkonem jejich práv by mohl být ohrožen rychlý průběh trestního stíhání.“

32

Práce se o společném zmocnění věnuje v subkapitole zastupování poškozeného. Tato práva poškozeného a jejich výčet, o kterém pojednává práce, není zcela úplný a existuje další řada práv poškozeného.

Vzdání se práv poškozeného

Dle ustanovení § 43 odst. 4 trestního řádu je možné, aby se poškozený vzdal svých procesních práv. Poškozený musí učinit toto rozhodnutí o vzdání se svých procesních práv, které mu přiznává zákon pouze výslovným prohlášením, které směřuje k orgánům činným v trestním řízení, že se svých práv vzdává.

Důležité ovšem je, že se poškozený vzdává pouze procesních práv, které mu trestní zákoník přiznává, a z toho plyne, že nárok na náhradu škody po obviněném lze dále vymáhat, resp. právo na náhradu škody nezaniká a poškozený se v tomto případě může obrátit na civilní řízení resp. podat žalobu k věcně a místně příslušnému soudu a domáhat se tedy náhrady občanskoprávní cestou. Je to zejména důležité z toho důvodu, že i potom, co se poškozený vzdal svých procesních práv, které plynou z trestního řádu poškozenému, nezaniká právní nárok na náhradu škody jinou zákonnou cestou, a kdyby došlo ze strany obviněného (dlužníka v občanskoprávním sporu) k uspokojení

³² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2013, 4072 s. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 517

nároku náhrady škody, i přesto se nelze bavit o bezdůvodném obohacení pro poškozeného, protože jak již bylo zmíněno, nárok na náhradu škody poškozenému tímto vzdáním se procesních práv nezaniká.

V souhrnu řečeno, zbavením se procesních práv ze strany poškozeného neznamená, že by to vylučovalo možnou aplikaci ustanovení § 46 trestního řádu.

Jak je již uvedeno v jednotlivých právech poškozeného, i zde je třeba řádného poučení poškozeného ze strany orgánů činných v trestním řízení, které jsou tímto povinny, poučit poškozeného dle platného práva o jeho právech. Záleží potom na poškozeném, zda využije jednotlivých práv či nikoli. Dá se říci využít všech svých práv, ale pokud by využil práva na zbavení se svých práv procesních, potom se jich zbavuje zcela a pouze se může zúčastnit hlavního líčení a to jako pouze veřejnost.

Otázkou, ale ovšem zůstává, když by se poškozený vzdal svých procesních práv ještě před okamžikem, kdy by nebyl poučen o svých právech. Zda-li by mohl vzít tuto okolnost zpět a dále uplatňovat nárok na náhradu škody. Za předpokladu, že by nastala obdobná situace s tím, že poškozený byl řádně poučen ze strany orgánů činných v trestním řízení, jestli lze uplatňovat náhradu škody i po tom, co učinil poškozený prohlášením o tom, že se svých procesních práv vzdává.

Jelikož zákon tento postup nevylučuje, lze dovodit přípustnost zpětvzetí prohlášení poškozeného o vzdání se svých procesních práv. Jedná se o to, že v takovém případě, orgán činný v trestním řízení, který vede toto řízení, formálně nerozhoduje o takovém úkonu poškozeného. Rozhoduje fakticky až od okamžiku, kdy vůči němu bylo učiněno zpětvzetí prohlášení, tak začne orgán činný v trestním řízení postupovat vůči poškozenému tak, jako by vůbec poškozený neučinil prohlášení podle dle ustanovení § 43 odst. 4 trestního řádu o vzdání se svých procesních práv.³³

Má se za to, že k žádnému úkonu v podobě vzdání se procesních práv nedošlo. Nelze říci, že by to platilo zcela.

Takže, v případě, když poškozený učiní úkon zpětvzetí prohlášení o vzdání se práv poškozeného, tak to nemá za následek, že by mu tato práva náležela i zpětně za

³³ PÚRY., F., RŮŽIČKA, M., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C H Beck, 2007, 760 s. ISBN 978-80-7179-559-9, s. 278

dobu, kdy bylo učiněno jeho prohlášení o vzdání se procesních práv dle ustanovení § 43 odst. 4 trestního řádu.

Z tohoto plyne, že není možné, aby orgán činný v trestním řízení konal zpětně úkony s tím, že by poškozenému zasílal případná rozhodnutí, která proběhly v době, kdy poškozený byl ve stadiu, kdy se vzdal svých procesních práv. Nelze, aby orgán činný v trestním řízení zpětně zasílal i jiné písemnosti, které by doručoval, kdyby poškozený se nevzdal svých procesních práv. V podstatě by se jednalo o porušení jednoho ze základních pravidel, lépe řečeno zásad, a to v podobě zásady zákazu retroaktivity.

Dále k poškozenému je zapotřebí zmínit, že nemůže nabýt zpět práva, která tzv. v mezidobí nestihl uplatnit v zákonné lhůtě. Může se jednat o to, že v případě, kdy již bylo zahájeno dokazování v hlavním líčení, nemůže uplatnit svůj nárok na náhradu škody (§ 43 odst. 3, § 206 odst. 2 trestního řádu), protože uplatnit náhradu škody lze do doby, než začne dokazování v hlavním líčení a nelze tento úkon v hlavním líčení znovu opakovat jen proto, že poškozený znovu nabyl svých procesních práv. Dále jde např. o to, že nemůže poškozený dodatečně podat odvolání proti rozsudku jen proto, že v něm nebyl učiněn výrok o náhradě škody (§ 246 odst. 1 písm. d, odst. 2 trestního řádu), kdy jde o podstatnou náležitost rozhodnutí, tedy v případě pokud by se chtěl poškozený odvolávat. Takže v konečném důsledku se nelze domáhat opravných prostředků, protože neexistuje ani výrok o náhradě škody a proto se není proti čemu odvolávat.

Za zmínku stojí i to, že v komentáři k trestnímu zákoníku je nastíněna otázka v podobě, jak by mohla vypadat situace, kdy by se poškozený vzdal svých práv, ale ne zcela. Potom je také třeba nadefinovat, jestli by se jednalo o zbavení se procesních práv konkrétních, resp. konkrétně vyjmenovaných práv, kterých se poškozený vzdává. K této problematice autoři tohoto komentáře zaujali stanovisko, že tento zmíněný postup není přípustný. A to proto, že jednak není zákonem vymezen tento případný postup a tím se má za to, že zákon s touto situací, že by mohla nastat, ani nepočítá ze strany poškozeného a pak dále jsou jednotlivá práva spolu úzce propojena a navazují na sebe tak, že pokud neplatí jedno procesní právo, těžko by platilo i to druhé. Procesní práva kooperují ve své vlastní vzájemnosti. V praxi by to mohlo vypadat tak, že pokud poškozený bude chtít uplatnit nárok na náhradu škody, ale potřebuje získat informace ze spisu, aby uplatnil svůj nárok na náhradu škody, dostáváme se k jeho právu nahlížet do spisů, kterého se poškozený vzdal. V daném případě se těžko dostane k hlavnímu líčení

a k dalším možnostem uplatnit svá procesní práva bez znalosti informací, které by spis obsahoval, resp. by se tímto ne zcela absolutním vzdáním se práva na náhradu škody sám dostal do role, kdy by nemohl podat návrh na náhradu škody do doby, než by v hlavním líčení začalo dokazování a proto jeho nárok by byl možný uplatňovat, již „jen“ pomocí občanskoprávní cesty.³⁴

Práce se tímto dostává k tomu, že je důležité řádného poučení od orgánů činných v trestním řízení. Orgány činné v trestním řízení poučí poškozeného, že tento postup vzdání se jen části svých procesních práv je nepřipustný, pro již výše zmíněné důvody.

Proto práce zdůrazňuje institut poučení ze strany orgánů činných v trestním řízení. Co se týče samotného vzdání se procesních práv, lze tento úkon učinit výslovným prohlášením poškozeného. Prohlášení má jistá a pevná pravidla jako taková, že samotné prohlášení musí směřovat resp. být učiněno vůči orgánům činným v trestním řízení, které v té dané době řízení vedou. Myslí se těmito orgány činnými v trestním řízení buď to policie, nebo státní zástupce anebo přímo soud. Za předpokladu, že je poškozený zastoupen zmocněncem, tak i on může činit za poškozeného úkony v podobě vzdání se náhrady škody v adhezním řízení. Ostatně, jak je uvedeno v kapitole zastupování poškozeného, že zmocněnec má práva činit naprosto stejné procesní úkony, jako sám poškozený.³⁵ I prohlášení zmocněnce za poškozeného, že se vzdává svých procesních práv k náhradě škody, musí být učiněno výslovným prohlášením. A proto není tedy možné takovýto úkon činit např. konkludentně, tedy že by se jednalo o vyjádření souhlasu mlčky.

Konečným důsledkem vzdání se procesních práv poškozeného je to, jako kdyby poškozený v trestní věci vůbec nevystupoval, a tedy náhrada škody v adhezním řízení resp. možnost podat žádost o připojení náhrady škody zaniká.

Oddělená čekárna

Hlavního líčení je jedním z práv poškozeného i to, že má nárok na oddělenou čekárnu. Čekárna slouží jak pro poškozené, tak i pro ostatní svědky a případný jejich doprovod. V praxi ovšem tato situace je poněkud obtížněji využitelná z toho důvodu, že

³⁴ ŠÁMAL P., KRÁL V., BAXA J., PÚRY F. *Trestní řád. Komentář*. 1 díl. 4. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck. 2002, 1482 s. ISBN 80-7179-405-8, s. 244

³⁵ § 50 a § 51 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

oddělené čekárny nejsou zřízeny u všech soudů. Tyto čekárny byly zřízeny převážně u soudů, kde se projednávají nejzávažnější násilné a sexuálně motivované zločiny a k dnešnímu dni můžeme odhadovat malý počet těchto oddělených čekáren. Zákon o obětech možnost poškozeného použít oddělenou čekárnu zakomponoval do právního řádu. Je důležité, aby soudy, které nedisponují takovými oddělenými čekárnami, dle svých materiálních dispozicí a technického vybavení, vytvořily prostor pro poškozeného, který není současně utajeným svědkem dle ustanovení § 55 odst. 5 trestního řádu.

U tohoto institutu je možné, že neinformovanost o možnosti využití oddělené čekárny zapříčiňuje to, že takováto čekárna není využívána ve větší míře. Když již nastane situace, kdy je čekárna poškozeným využita, děje se tak zpravidla v době, kdy sám poškozený o tomto svém právu věděl a aplikoval ho ze své vlastní iniciativy.³⁶

Právo poškozeného být informován o některých důležitých skutečnostech

Důležitým právem poškozeného je i možnost být informován o některých důležitých skutečnostech. Důležitými skutečnostmi pro poškozeného jsou informace o tom, že odsouzený uprchl z výkonu trestu odnětí svobody anebo byl propuštěn, nebo obviněný byl propuštěn z vazby nebo z ní uprchl. Tyto okolnosti mohou poškozeného ovlivňovat v jeho životě, a proto má poškozený právo na tyto práva, která pramení z ustanovení § 44a trestního řádu ve spojení s ustanovením § 321 odst. 5, ustanovením § 351 odst. 4 a ustanovením § 357 odst. 4 trestního řádu.³⁷ Novela trestního řádu provedená zákonem č. 45/2013 Sb., která nabývá účinnosti 1. 8. 2013, ruší toto ustanovení § 44a trestního řádu. Podle novely trestního řádu právo na informace o nebezpečném obviněném a odsouzeném, v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, má svědek. Právo na informace o propuštění nebo uprchnutí obviněného, nebo odsouzeného z vazby, nebo z výkonu trestu a na další informace má poškozený, pokud je také v pozici svědka.

³⁶ JELÍNEK J., GRÍVNA T. *Poškozený a oběť trestního činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012. 251 s. ISBN: 978-80-87576-39-7. s. 56

³⁷ JELÍNEK J., GRÍVNA T. *Poškozený a oběť trestního činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, 251 s. ISBN: 978-80-87576-39-7, s. 55

Vyloučení a omezení účasti poškozeného v trestním řízení.

Jedná se především o instituty, kdy je poškozený vyloučen na účasti v trestním řízení z důvodu neslučitelnosti jeho postavení a dalších osob, které jsou na řízení zúčastněné. Dále to je specifická úprava způsobu uplatnění práv poškozeného v případech, kdy je počet poškozených mimořádně vysoký a výkon jednotlivých práv by mohl být ohrožen. V neposlední řadě může být oprávnění poškozeného na přiznání náhrady škody vyloučeno z důvodu rozhodnutí o nároku již v občanskoprávním nebo jiném příslušném řízení. Poškozený se může svých práv i zcela vzdát a to výslovným prohlášením.

Vyloučení poškozeného z účasti na trestním řízení pro neslučitelnost postavení poškozeného a dalších osob z účastněných na řízení.

Jedná se o případy, kdy poškozený splňuje všechny znaky definice poškozeného, avšak je nutné poškozeného vyloučit z účasti na trestním řízení, z osobních důvodů. Těmito osobními důvody je míněno, kdy jde o protichůdnost zájmu poškozeného a spoluobviněného. Dále, kdy jde o oprávnění poškozeného odepřít resp. udělit souhlas k trestnímu stíhání. Neslučitelné z osobních důvodů je také postavení poškozeného a znalce.

Protichůdnost zájmů poškozeného a spoluobviněného spočívá v tom, že obviněný je osobou, proti níž se vede trestní řízení a poškozený je odpůrcem obviněného a svá práva vykonává v trestním řízení proti obviněnému. Tedy z povahy věci samotné je neslučitelné, aby se v témže řízení soustřeďovala jak práva obviněného i poškozeného u téže osoby. Ovšem lze počítat i s výskytem situace, kdy bylo trestní řízení proti spoluobviněnému vyloučeno ze společného řízení anebo od počátku bylo trestní řízení vedeno proti každému obviněnému zvlášť. V takovéto situaci může obviněný vystupovat v druhém trestním řízení jako poškozený všemi právy, které poškozenému ze zákona náleží.³⁸

Dále je to poškozený v situaci, kdy je oprávněn odepřít resp. udělit souhlas k trestnímu stíhání.

³⁸ PÚRY, F., RŮŽIČKA, M., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C H Beck, 2007, 760 s. ISBN 978-80-7179-559-9, s. 265

Postavení poškozeného a znalce je také neslučitelné z osobních důvodů. Poškozený jako znalec je vyloučen pro poměr k věci. Z obdobných důvodů je i vyloučen z trestního řízení poškozený ve funkci tlumočnicka v jedné osobě. Dále protichůdnost je i u případu postavené poškozeného a zúčastněné osoby.

Za to, takové postavení poškozeného není v rozporu s tím, aby byl poškozený vyslechnut ve věci jako svědek. Resp. i v praxi se tomu tak často děje, že poškozený je v roli svědka a nemalou měrou jeho svědectví dopomůže k objasnění případu.

2.3 Zastupování poškozeného

Poškozený se může domáhat svých práv sám anebo se může domáhat svých práv prostřednictvím jiných osob, tedy využít zastoupení. V některých případech zastoupení poškozeného je výslovně přikázáno zákonem a v ostatních případech je zastoupení poškozené osoby na bázi dobrovolnosti. V této kapitole jsou rozebrány instituty jako zákonný zástupce, opatrovník, zmocněnec a pak i určité aspekty ohledně společného zmocněnce.

2.3.1 Zákonný zástupce

Ustanovení § 45 odst.1 trestního řádu uvádí, že v případě, kdy je osoba zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo je její způsobilost k právním úkonům omezena, vykonává její práva zákonný zástupce.

Zákonný zástupce vykonává práva pro každou poškozenou osobu zbavenou nebo omezenou na svéprávnosti. Pro nesvéprávnou osobu rovněž vykonává její práva její zákonný zástupce. Práva zákonného zástupce zanikají a to i v průběhu řízení v případech, kdy poškozená osoba nabude na své svéprávnosti

V případě, že spáchá jeden z rodičů nezletilé osoby trestný čin k její škodě, nemůže práva poškozeného dítěte vykonávat druhý rodič a to z důvodu možnosti střetu zájmu mezi rodiči a dítětem. Žádný z rodičů nemůže zastupovat své děti, v takových právních úkonech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dětmi nebo mezi dětmi navzájem.

Zákonným zástupcem pro osoby zbavené svéprávnosti je soudem ustanoven opatrovník.³⁹

Zákonným zástupcem může být kterýkoliv rodič nezletilé osoby, osvojitel osvojeného nezletilce, opatrovník, soudem ustanovený opatrovník.

U mladistvého nemůže být zákonným zástupcem rodič v trestním řízení, v němž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodičem a mladistvým. Tyto oprávnění má zákonný zástupce do nabytí svéprávnosti zastupované osoby.

2.3.2 Opatrovník

Dle ustanovení § 45 odst. 2 trestního řádu je ustanoven poškozenému opatrovník v případech, kdy zákonný zástupce nemůže vykonávat svá práva uvedená v odstavci 1 a je možnost nebezpečí z prodlení. V tomto případě je poškozenému předsedou senátu a v přípravném řízení státním zástupcem ustanoven opatrovník. Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, která nemá odkladný účinek.⁴⁰ Důvodem, proč zákonný zástupce dále nemůže vykonávat svá práva, může být např. pobyt v cizině, dlouhodobá hospitalizace v nemocnici nebo i kolize mezi zákonnými zástupci, např. v případě, že jeden z rodičů spáchal trestný čin ke škodě vlastního nezletilého dítěte.

Ustanovení § 45 odst. 3 trestního řádu uvádí, že právní nárok na náhradu škody přechází i na právního nástupce.⁴¹ Ustanovení zákona je nastaveno pro případ úmrtí poškozeného, který je fyzickou osobou, ale i pro případy zániku právnické osoby nebo přechodu či převodu práv právnické osoby na jinou právnickou osobu. V případě úmrtí fyzické osoby budou právním nástupcem dědici (soud musí zjistit, kdo z nich bude pokračovat v právech poškozeného). Nerozlišuje se, zda smrt poškozeného nebo zánik právnické osoby, nastaly před zahájením trestního řízení nebo v jeho průběhu. Právní nástupce bude pokračovat v právech poškozeného. V případě, že poškozený již svůj nárok uplatnil dle ustanovení § 43 odst. 2 trestního řádu., nemusí ho již znovu právní nástupce uplatňovat, ale je zde nutné, aby dal jasně a srozumitelně najevo, že hodlá pokračovat ve výkonu práv poškozeného.

³⁹ § 465 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů

⁴⁰ § 119 odst. 1,2, § 141, § 141 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

⁴¹ § 43 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

Existuje zde ovšem i výjimka, a ta je u práv spojených s odškodněním bolesti poškozeného a ztížení jeho společenského uplatnění, protože oba tyto nároky jsou spojeny přímo s osobou poškozeného a jeho smrtí zanikají.

2.3.3 Zmocněnec

Poškozený může být zastupován dle ustanovení § 50 trestního řádu zmocněncem. Zmocněncem je osoba s plnou způsobilostí k právním úkonům, která na základě smlouvy o zastoupení a udělené plné moci získala práva v trestním řízení zastupovat poškozeného. Plná moc prokazuje zmocnění, kdy zmocněnec podává návrhy, žádosti a opravné prostředky jménem poškozeného.

Pokud je poškozený osobou zbavenou způsobilosti k právním úkonům nebo osobou s omezenou způsobilostí k právním úkonům, může zákonný zástupce poškozeného v rámci svých oprávnění dle ustanovení § 45 odst. 1 trestního řádu zvolit zmocněnce. Do práva poškozeného na zastupování zmocněncem nelze nijak zasahovat. Zmocněncem nejčastěji bývá advokát. Odměna advokáta, hotové a cestovní výdaje i náhrada za promeškaný čas, jsou v případě poškozeného, náklady nutné k účelnému uplatnění nároku na náhradu škody se touto problematikou zabývá kapitola postavení poškozeného v jednotlivých fázích trestního řízení. Nárok na náhradu nákladů má poškozený jen v případě, pokud mu byl přiznán nárok na náhradu škody, alespoň z části.

Zmocněncem poškozeného může být dle ustanovení § 50 odst. 2 trestního řádu jen osoba, která není zbavena způsobilosti k právním úkonům a není ani omezena k provádění právních úkonů. U hlavního líčení a veřejného zasedání nemůže být zmocněncem ten, kdo by byl předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník. Tyto funkce z hlediska zákona nejsou překážkou postavení zmocněnce v přípravném řízení či ve vykonávacím řízení.

V případě, že je zmocněncem advokát, je nutné zjistit, zda není ve vztahu k okolnostem, ke kterým má vypovídat, vázán státem uloženou povinností mlčenlivosti a zda tedy není dán zákaz výslechu dle ustanovení § 99 odst. 2 trestního řádu.

Dle ustanovení § 50 odst. 3 trestního řádu (může být) zmocněncem poškozeného v trestním řízení, ve kterém jsou zmiňovány skutečnosti tvořící předmět státního tajemství, může být pouze advokát nebo osoba, která může být seznámena se státním tajemstvím na příslušném úseku. Zmocněnec je oprávněn činit za poškozeného návrhy a

podávat za něj žádosti a opravné prostředky, dále je oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých by se mohl zúčastnit poškozený.⁴²

2.3.4 Společný zmocněnec

Novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb., byl zakotven v ustanovení § 44 odst. 2 trestního řádu institut, který podléhá názvu společný zmocněnec. Tato novela, konkrétně institut společného zmocněnce má za úkol dosáhnout určitého kompromisu mezi potřebami, které jsou vyžadovány oprávněnými zájmy ze stran poškozených a trestního řízení.⁴³

Tato problematika je důležitá z pohledu toho, pokud se vyskytne více subjektů na straně poškozeného. Tato kapitola bude pojednávat o počtu, kolik takových poškozených musí v jednom trestním řízení být, aby bylo účelné využít institutu společného zmocněnce. Dále se naskytá otázka, kolik takových případných situací v praxi nastává, a zda je tento institut využíván či zneužíván. Dále práce navazuje na to, že se v praxi vyskytují situace, kdy je poškozených více a často se stává, že dojde k situaci, kdy se může jednat o poškozené i v počtech stovek. Toto číslo však může narůst až k tisícům poškozených. Jedná se zejména o oblast hospodářské a ekonomické kriminality. Tyto situace se také mohou vyskytovat i u dopravních nehod, jako např. hromadné kolize na dálnicích anebo srážky autobusů, které převážejí mnoho osob, a zde je nebezpečí výskytu poškozených osob velké. Dále jde potom o vlakové nehody, které se sice stávají zřídka, ale pokud nastanou, tak škody jdou do vysokých materiálních částek a počet poškozených může být v řádech stovek. Dále se jedná i o leteckou dopravu, kde míra kolizí je ve srovnání se silniční a vlakovou přepravou minimální, ale pokud nastane, tak jde téměř vždy o fatální následky na životech, ale dojde i k ohromným hmotným škodám.

Institut společného zmocněnce má i oblasti, které se dotýkají finančního hlediska a celkového finančního zatížení jaké tento institut může způsobit a je-li vůbec takové finanční zatížení účelné pro úspěšné dokončení trestního řízení. Lépe řečeno zda-li, tento institut v některých případech není natolik finančně náročný, že i když

⁴² ŠÁMAL, P., KRÁL, V., BAXA, J., PÚRY, F.: *Trestní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha C.H.Beck., 1995, 1439 s. ISBN: 80-7179-027-3, s.512

⁴³ JELÍNEK, J.: *Postavení poškozeného v trestním řízení – možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány*. Kriminalistika, 2003. č. 2, s. 114

v podstatě může zrychlit trestní řízení, v konečném důsledku neřeší účel, pro který byl vytvořen. Samotná důvodová zpráva uvádí, že finanční náročnost řízení je poměrně značná.

Samotný postup orgánů činných v situaci, kdy bude aplikován institut společného zmocněnce, je uveden v ustanovení § 44 odst. 2 trestního řádu a uvádí, že pokud je počet poškozených mimořádně vysoký a jednotlivým výkonem jejich práv by mohlo hrozit ohrožení jedné ze základních zásad trestního řízení, a to rychlý průběh trestního stíhání, tak předseda senátu rozhodne a v přípravném řízení na návrh státního zástupce rozhodne soudce o tom, že poškození mohou svá práva v trestním řízení uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí. Rozhodnutí o společném zmocněnci oznámí v řízení před soudem a v přípravném řízení státní zástupce poškozeným, kteří již uplatnili nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení; ostatním poškozeným rozhodnutí oznámí při prvním úkonu trestního řízení, ke kterému se předvolávají, nebo o kterém se vyrozumívají. Může nastat situace, kdy by celkový počet zmocněnců vzrostl na hranici více jak šesti zmocněnců a poškození by se mezi sebou nedohodli na zmocněnci, v takovém případě výběr provede soud, avšak s přihlédnutím k zájmům poškozených.

Společný zmocněnec vykonává práva poškozených, které zastupuje, včetně uplatnění nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení v trestním řízení.⁴⁴

Z tohoto ustanovení vyplývá, že musejí být splněny dvě podmínky a to kumulativně, kdy u první z nich jde o splnění počtu poškozených a tímto je myšleno mimořádně vysoký počet poškozených a dále do kumulativní podmínky patří podmínka, aby byl ohrožen rychlý průběh trestního stíhání.

Dalo by se říci, že zmíněné ustanovení § 44 odst. 2 trestního řádu o postupu orgánů činných v trestním řízení rozpoutalo debatu mezi odbornou veřejností, kde se odborná veřejnost, jak příkláněla k tomuto institutu, tak i samozřejmě část druhá, odborné veřejnosti, měla k tomu institutu zamítavý postoj. Předmětem diskuze byla jeho účelnost a funkčnost, jak už ostatně je naznačeno v úvodu kapitoly.⁴⁵

⁴⁴ § 44 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

⁴⁵ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008, 4036 s. ISBN: 978-80-7400-043-0, s. 315

J. Jelínek se pojem „mimořádně vysoký“ počet poškozených, pokouší tento neurčitý právní pojem kvantifikovat a hovoří o stovkách až tisících poškozených. J. Jelínek⁴⁶

Vyjádření autorů k těmto dvou kumulativním podmínkám jsou následovné:

K podmínce první, kterou je splnění mimořádného počtu poškozených, je možné hrozící riziko v podobě vyloučení poškozeného z trestního řízení. Může se totiž jednat o takové množství poškozených, že budou z různých částí republiky a následné usnesení na společném zmocněnci může být pro některé poškozené velice těžko realizovatelné.

Jako možné řešení, je navrhováno přesnější vyjádření počtu osob, které se staly poškozenými. Je možné navrhnout i nějaké jiné kritérium, které by bylo dostatečně kvalifikující pro pojem počtu osob. Dále z kumulativních podmínek je podmínka, kterou je rychlý průběh řízení. Tato podmínka odráží zásadu rychlosti trestního řízení, která je promítnuta v ustanovení § 2 odst. 4 trestního řádu.

Jak je uvedeno v ustanovení § 44 odst. 2 trestního řádu, že pokud dospěje v řízení před soudem předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce k závěru, že obě výše uvedené podmínky jsou kumulativně splněny, tak oznámí své rozhodnutí poškozeným, kteří uplatnili nárok na náhradu škody před zahájením dokazování v hlavním líčení. Ostatním poškozeným se rozhodnutí oznámí při prvním procesním úkonu trestního řízení, ke kterému se předvolávají, nebo o kterém se vyrozumívají. A právě zde existuje obava v tom, že v tomto případě proti rozhodnutí soudu usnesením, není přípustná možnost opravného prostředku v podobě podání stížnosti, ostatně žádných opravných prostředků. Kdo může být ustanoven za společného zmocněnce, zákon uvádí, že společným zmocněncem může být každá osoba, která je způsobilá být zmocněncem obecným dle ustanovení § 50 odst. 2 trestního řádu. Dále je nutné, aby šlo o dobrovolné zvolení společného zmocněnce poškozenými. Nelze zde aplikovat ustanovení § 51a trestního řádu, který říká, že zmocněncem bude ustanoven nemajetnému poškozenému, který je zproštěn hradit náklady zmocněnce dle ustanovení § 151 trestního řádu.

⁴⁶ JELÍNEK, J. *Postavení poškozeného v trestním řízení – možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány*. Kriminálnístika, 2003, č. 2, s. 115

2.3.5 Zmocněnec nemajetného poškozeného

Trestní řád v ustanovení § 51a poskytuje nárok nemajetným poškozeným na právní pomoc zmocněncem a to bezplatně nebo za sníženou cenu za předpokladu určitých podmínek. Tedy pokud poškozený, který je zvláště zranitelnou obětí dle zákona o obětech trestných činů, kterému byla způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví, a nebo poškozený je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt osvědčí, že nemá dostatek prostředků pro hrazení nákladů zmocněnce. A poškozený zároveň musí prokázat, že uplatnil nárok na náhradu škody. Tedy, že se jedná o takového poškozeného, který je subjektem adhezního řízení.

V případě zmocněnce nemajetného poškozeného může být zmocněncem výlučně jen a pouze advokát. V takovém to případě náklady ustanovenému zmocněnci hradí stát. Stát náklady hradí zcela anebo zčásti. Důvody, že v tomto případě může být pouze zmocněncem advokát a ne tzv. obecný zmocněnec, uvádí Šámal takto, že poškozený se vzhledem k povaze škody a její výši dostal do značně tíživé situace, kterou by bez náležité právní pomoci byl jen sám těžko správně procesně zvládnout, protože často nemusí mít potřebné právní vědomosti a hrozila by tak újma na jeho právech.⁴⁷ Z ustanovení § 51a trestního řádu lze usuzovat, že jde o úmysl posílit postavení poškozeného v trestním řízení. A to způsobem takovým, že jak na straně obžalovaného lze za určitých zákonem stanovených podmínek ustanovit advokáta ex-officio, tak i na straně poškozeného tato možnost existuje.

⁴⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 5. přepracované a doplněné vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2005, 4072 s. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 345

3 Poškozený v jednotlivých fázích trestního řízení

3.1 Vymezení pojmu poškozeného v přípravném řízení a význam vymezení pojmu poškozeného v přípravném řízení

Důležité pro trestní řízení z hlediska poškozeného bude koho za poškozeného považovat a koho za poškozeného již nepovažovat. Toto určení je zásadní pro případné uplatnění práv poškozeným. Jelikož případné pochybení v tom, kdo je poškozený by mělo za následek nemožnost zpětně se domáhat svých práv, které poškozenému náleží v rámci trestního řízení.

Jiří Jelínek navrhuje řešení, jak identifikovat poškozeného v rámci přípravného řízení „*Trestní řád v předsoudním stádiu řízení nevyžaduje zvláštní postup a rozhodování o tom, zda určitá osoba se uznává za poškozeného, či nikoliv. Přijetí úpravy, podle které by příslušný orgán činný v trestním řízení vydával rozhodnutí o tom, zda určitá osoba je, či není poškozeným, by problémy, na které poukazuje důvodová zpráva, patrně odstranilo*“⁴⁸ Výhoda tohoto návrhu je v tom, že rozhodnutí o tom, jestli je určitá osoba poškozeným nebo jím není, by se rozhodovalo v určitém stanoveném procesním stádiu a rozhodoval by příslušný orgánem činný v trestním řízení.

Přípravné řízení by mělo vytvořit podmínky pro aktivní účast poškozeného. A tedy z výše uvedeného i určení, kdo takovým poškozený je. Tedy je možnost modelu, že za poškozeného se považuje ten, kdo se za něj považuje až do okamžiku, kdy není prokázán opak. Druhý pohled nevylučuje možnost opačného přístupu, kdy konkrétní osoba není považována orgány činnými v trestním řízení za poškozenou osobou. A to až do doby, kdy je této osobě na základě důkazů v dalších fázích trestního řízení postavení poškozeného přiznáno.⁴⁹

Česká právní úprava rozlišuje poškozeného s nárokem na náhradu škody a poškozeného bez nároku na náhradu škody.

⁴⁸ JELÍNEK, J. Poškozený a náhrada škody po novele trestního řádu 2001. Kriminálnístka, 2002, vydání 1., s. 33

⁴⁹ JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1998, 190 s. ISBN 80-7184-618-X, s. 29

3.2 Výslech poškozeného

V přípravném řízení lze provést výslech poškozeného coby svědka, a to takovým způsobem, aby poškozený nemusel jako svědek vypovídat u hlavního líčení. Jedná se o případy, kdy se poškozený stal poškozeným v důsledku závažného trestného činu a o případy, kdy by výslech v hlavním líčení mohl být ohrožen z důvodu případného ovlivnění výpovědi, anebo z hrozící ztráty paměti, popřípadě hrozící nemožnosti přesné interpretace. Jde také o to, aby se poškozený vyvaroval sekundární viktimizaci, která by mohla hrozit, kdyby nastala konfrontace poškozeného s obžalovaným u hlavního líčení. Výhody spočívají v tom, že protokol o výslechu poškozeného bude přečten u hlavního líčení a je to považováno za výpověď svědka-poškozeného v hlavním líčení. Je k ní nahlíženo, jako by tam svědek-poškozený byl osobně přítomen.

3.2.1 Případy, kdy je rozhodnuto trestním příkazem

Protože je možnost rozhodnout trestním příkazem v některých případech, tak je důležité už v přípravném řízení se na tuto situaci připravit a poškozený by měl být vyrozuměn o možnosti rozhodnutí ve formě trestního příkazu. Při rozhodnutí trestním příkazem neprobíhá dokazování, jak je tomu při hlavním líčení, protože je rozhodováno bez nařízení hlavního líčení. Pokud je nařízeno hlavní líčení, je možné podat návrh na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení nejpozději před zahájením dokazování u hlavního líčení. V případě, že se rozhoduje formou trestního příkazu, tak hlavní líčení neproběhne a tedy neproběhne ani dokazování. Případy, kdy se rozhoduje ve věci trestním příkazem, jsou méně závažné a rozhoduje v nich samosoudce. Při uplatnění nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, musí poškozený tento svůj nárok uplatnit do okamžiku vydání trestního příkazu. Rozdíl od hlavního líčení spočívá především v tom, že poškozený není předem informován o tom, že bude rozhodováno formou trestního příkazu, a proto při uplatňování svého nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, se za těchto okolností může dostat do časové tísně. Tato situace znovu a opětovně poukazuje na to, že je velice důležitý význam poučovací povinnosti ze strany orgánů činných v trestním řízení. Situaci, kdy je možno rozhodnout trestním příkazem, je možné vyloučit správnou kvalifikací stíhaného

skutku a správným vysvětlením a poučením poškozeného orgány činnými v trestním řízení už při podání vysvětlení nebo výslechu, „v rámci přípravného řízení poškozeného. Jelikož takto řádně a včas informovaný poškozený má možnost řádného nároku náhrady škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení.“⁵⁰

Poškozený disponuje určitými právy a povinnostmi, jak je pojednáno podrobněji v kapitole práva a povinnosti poškozeného. Ovšem poškozený disponuje určitými právy resp. specifickými právy v přípravném řízení. Mezi ně patří práva jako právo na poučení poškozeného o jeho právech a poskytnutí plné možnosti jejich uplatnění, právo poškozeného být poučen o právu na informace a právo na informace o propuštění případně o útěku obviněného z vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody. Dále má poškozený právo na to, aby při provádění úkonů trestního řízení, s ním bylo jednáno tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel trestního řízení a aby byla vždy šetřena jeho osobnost a ústavou zaručená práva. Poškozený se může účastnit dokazování, má tedy právo činit návrhy na doplnění dokazování. V neposlední řadě disponuje poškozený právem nahlížet do spisů, právo žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu a státního zástupce, který koná vyšetřování.

3.2.2 Poškozený v řízení před soudem

Poškozený je ten, komu bylo trestním činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestním činem obohatil.⁵¹ Toto lze charakterizovat, jako široké vymezení pojmu poškozeného, který je zúžen v § 43 odst. 2 trestního řádu, a to, že „za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik, není v příčinné souvislosti s trestným činem.“⁵²

Pojem poškozeného je zúžen i v § 310a trestního řádu pro účely narovnání, kdy je právní nástupce vyloučen z možnosti vykonávat práva poškozeného.

⁵⁰JELÍNEK J., GRÍVNA T. *Poškozený a oběť trestního činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, 251 s. ISBN: 978-80-87576-39-7, s. 56-57

⁵¹ § 43 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

⁵² § 43 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

Řízení před soudem je takové stádium trestního řízení, kde se obecně řečeno uplatňují všechny pokrokové zásady moderního trestního procesu a to zejména zásady bezprostřednosti, veřejnosti, ústnosti, plného zajištění práva na obhajobu, a jedině v tomto stádiu působí ústavně právní princip soudcovské nezávislosti.⁵³

Trestní řád rozlišuje dvě kategorie poškozených. Poškození, kteří mohou žádat náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích a vydání bezdůvodného obohacení, mohou být subjektem tzv. adhezního řízení. Dále jsou poškození, kteří mají pouze tzv. procesní práva, nemají oprávnění požadovat náhradu škody, nemajetkovou újmu v penězích a vydání bezdůvodného obohacení. Poškozený je stranou v trestním řízení.

Poškození v kategorii, co mají jen některá procesní práva dle § 43 odst. 1 trestního řádu, jsou ti poškození, kteří od počátku neměli nárok na náhradu škody např. v případech, kdy šlo o škodu morální či jinou, nebo se jednalo o osoby poškozené, které nárok na náhradu škody proti obviněnému měly, ale již zanikl a to z důvodů zejména úplnou náhradou škody již před samotným zahájením trestního řízení. V této kategorii práva poškozených jsou zejména v podobě možnosti činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se hlavního líčení, zúčastnit se veřejného zasedání o odvolání. Dále možnost poškozeného vyjádřit se k věci před skončením řízení.

Další kategorii tedy druhou kategorií poškozených vystupujících v řízení před soudem jsou poškození, kteří mají vedle uvedených práv také právo nárokovat si náhradu škody, která byla způsobená spácháním trestného činu. Tedy tito poškození mají právo v trestním řízení uplatnit návrh na náhradu škody dle § 43 odst. 3 trestního řádu. S tímto jím plynou další procesní práva bezprostředně související s tímto uplatněním škody. Převážně se jedná o uplatnění práva navrhnout zajištění nároku náhrady škody na majetku obviněného, dále poškozený je oprávněn napadnout rozsudek soudu prvního stupně odvoláním pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo proto, že takovýto výrok chybí zcela. V neposlední řadě je právem poškozeného uplatňovat náhradu nákladů, které byly třeba vynaložit k účelnému uplatnění nároku na náhradu škody.

⁵³ PÚRY, F., RŮŽIČKA, M., ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C H Beck, 2007, 760 s. ISBN 978-80-7179-559-9, s. 402

4 Úloha poškozeného v odklonech trestního řízení

4.1 Vymezení pojmu odklonů a význam odklonů v trestním řízení

Odklon je tradičně chápán jako alternativa trestního řízení před soudem, kdy je upřednostněno neformální řešení věci před klasickým trestním procesem, který je zakončen výrokem o vině a trestu. Tedy odklon lze chápat jako určitou mimosoudní alternativu ke standartnímu řízení.

Dělení odklonů dle O. Suchého spočívá v rozdělení odklonů na prostý odklon, podmíněné upuštění od trestního stíhání a odklon se společenskou intervencí.⁵⁴

Prostý odklon spočívá v upuštění od trestního stíhání bez návaznosti na splnění určitých podmínek a tím to dochází ke konečnému vyřízení trestní věci. Druhým typem se rozumí podmíněné upuštění od trestního stíhání resp. zastavení trestního stíhání. I když je trestní stíhání zastaveno, trestní odpovědnost tímto nezaniká a to z důvodu, že je v této situaci stanovena určitá zkušební doba, ve které pachatel musí vyhovět podmínkám, které ukládá zákon. Při porušení těchto zákonných podmínek je pokračováno v trestním řízení.

Dalším třetím a posledním typem odklonů je odklon se společenskou intervencí. Dochází zde k transformaci trestní odpovědnosti na odpovědnost jiného typu, kterou lze vymezit jako odpovědnost společensko-morální. Lze tedy zde aplikovat jiné prostředky a to prostředky mimo systém justice v trestním řízení.⁵⁵

„Pojem odklonu je ve většině případů chápán a používán v užším slova smyslu, kdy se mluví pouze o podmíněném zastavení trestního stíhání, narovnání a trestním příkazu, kdy nedochází k přetransformování trestní odpovědnosti v jiný typ odpovědnosti (např. společensko-morální). Odklon je však možné chápat v širším slova smyslu jako jakékoli odklonění mimo trestní řízení např. k vyřízení věci ve správním řízení, projednání věci mimosoudním orgánem, komisí, léčení. Jedná se tak o mimosoudní alternativu trestního řízení před soudem, kdy je upřednostněno neformální vyřízení věci mimosoudními prostředky před klasickým trestním procesem,

⁵⁴ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Nakladatelství C H Beck, 2005, 544 s. ISBN 80-7179-813-4, s. 245

⁵⁵ PŮRY, F., RŮŽIČKA, M., ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C H Beck, 2007, 760 s. ISBN 978-80-7179-559-9, s. 551

*zakončeným výrokem o vině a trestu, přičemž je možné na trestní věc reagovat jak prostředky trestněprávními, tak i mimotrestními.*⁵⁶

Již výše zmíněné typy odklonů odpovídají pojmu odklonu jako mimosoudní alternativě ke standartnímu trestnímu řízení. Dnes se trestní právo chápe odklon jako zjednodušené řízení v rámci standartního řízení. Odklon je chápán jako zjednodušení trestního řízení, které probíhá v rámci standartního trestního řízení.⁵⁷

4.1.1 Podmíněné zastavení trestního stíhání

Je to institut, který byl zaveden do českého právního řádu novelou trestního řádu, která byla provedena zákonem č. 292/1993 Sb.

Soud může se souhlasem obviněného podmíněně zastavit jeho trestní stíhání. Může se tak dít i v přípravném řízení a ten kdo zastavuje podmíněně trestní řízení je v tomto případě státní zástupce a to ovšem se souhlasem obviněného. Jak už je z názvu zřejmé, jde o podmíněné zastavení, a tudíž je třeba splnit zákonné podmínky. Musí se jednat o přečin, tedy o nedbalostní trestný čin, anebo o úmyslný trestný čin, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.⁵⁸ Pokud tedy obviněný spáchal přečin, k činu se doznal, nahradil škodu za předpokladu, že byla způsobena, anebo nějakým jiným způsobem se snažil o dohodu s poškozeným anebo vydal bezdůvodné obohacení poškozenému, které trestným činem získal, se může podmíněně zastavení trestního stíhání realizovat. Ovšem je potřeba zvážit i dosavadní způsob života obviněného a okolnosti případu.⁵⁹ Za splnění již zmíněných podmínek pro podmíněné zastavení trestního stíhání, lze takovéto stíhání tedy zastavit. V rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání je uvedena zkušební doba, ve které jsou stanoveny obviněnému povinnosti a určitá omezení, která směřují k tomu, aby obviněný vedl řádný život. Z pozice poškozeného je významné, že pokud obviněný doposud nenahradil škodu, nevrátil bezdůvodné obohacení, tak v rozhodnutí o podmíněném zastavení je uložena povinnost obviněnému, aby uhradil vzniklou škodu.

⁵⁶ Poškozený a odklony v trestním řízení 1. - Pár slov úvodem. *juristic* [online]. © 2014 [citováno 6-5-2014]. Dostupné z: <http://trestni.juristic.cz/169886/clanek/trest3.html>

⁵⁷ ŠÁMAL, P.: *Úvahy nad zjednodušenými formami trestního řízení (diversion) de lege ferenda*. Časopis pro právní vědu a praxi, 1994, č. IV, s. 122

⁵⁸ § 14 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů

⁵⁹ § 307 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

Jedná se o dohodu mezi poškozeným a obviněným o náhradu škody, kterou obviněný poškozenému trestným činem způsobil. Dohodu je třeba uzavřít tak, aby nebylo pochybnosti o obsahu této dohody a jejím samotném uzavření. Z důvodu vyvarování se pochybností o jejím uzavření nebo pochybností o jejím obsahu či vše kumulativně je zpravidla dohoda mezi poškozeným a obviněným uzavřena písemně. Dohodu mezi poškozeným a obviněným lze zaprotokolovat u orgánů činných v trestním řízení. Za takovéto okolnosti není pochyb, že dohoda byla uzavřena mezi poškozeným a obviněným.

V případě nedodržení podmínek ve zkušební době má za následek pokračování ve standartním trestním řízení.

Jednotlivá práva poškozeného v tom to institutu podmíněného zastavení trestního stíhání:

Právo poškozeného trvat na náhradě škody. Může se vyskytnout situace, kdy obviněný má prostředky k náhradě škody a je schopen přímo nahradit škodu způsobenou trestným činem, ale obviněný požaduje dohodu o náhradě škody s poškozeným. V takovém případě má poškozený právo trvat na náhradě a nemusí přistupovat na jinou alternativu, jakou je dohoda o náhradě škody.

Dále poškozený má **právo na celou náhradu škody**. Přičemž může nastat situace, kdy poškozený netrvá na náhradě škody v plném rozsahu. Takovéto důvody mohou být, že poškozený přihlédne k sociální situaci obviněného a poškozený se spokojí s náhradou nižší, např. poškozený nebude požadovat úroky z prodlení. Musí být zcela zřejmé z uvedených důkazů, že poškozený zaujímá tento postoj. V odklonu podmíněného zastavení trestního stíhání může nastat situace, kdy v rozhodování o podmíněném zastavení trestního stíhání nejsou k dispozici podklady na základě, kterých by bylo možno stanovit výši náhrady. V této situaci tento způsob odklonu by neměl být ohrožen. Řešení této situaci spočívá ve stanovení zálohy, která by měla odrážet předpovídanou náhradu.⁶⁰ Poškozený je oprávněn podat stížnost proti tomuto rozhodnutí.

⁶⁰ PÚRY, F., RŮŽIČKA, M., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C H Beck, 2007, 760 s. ISBN 978-80-7179-559-9, s. 578-579

Pouhý slib obviněného daný orgánům přípravného řízení, že nahradí celou škodu způsobenou majetkovou trestnou činností, nelze považovat za jiné potřebné opatření k náhradě škody ve smyslu § 307 odst. 1 Trestního řádu.

4.1.2 Narovnání

Institut narovnání byl zaveden do českého právního řádu novelou trestního řádu č. 152/1995. Narovnání se vyskytuje v rozmezí § 309 až § 314 trestního řádu.

Narovnání je odklonem, který je další alternativou ke standardnímu trestnímu řízení. Uplatňuje se především tam, kde je trestným činem dotčen samozřejmě veřejný zájem a vedle toho je značně dotčena i soukromá oblast. Kdy trestný čin je projev konfliktu převážně mezi obviněným a poškozeným. A vzhledem k povaze trestného činu a k osobě obviněného není ani ve veřejném zájmu, aby soud trval na postihu obviněného.⁶¹ U narovnání je tedy poškozený osobou, jejíž zájmy na plném odškodnění následků trestného činu dostávají přednost před zájmem státu na odsouzení a potrestání pachatele. Poškozený má tedy u narovnání důležité postavení při rozhodování o tom, zda bude věc vyřízena odklonem v podobě narovnání. Pozice poškozeného je zde silnější než u rozhodování o podmíněném zastavení trestního stíhání.⁶²

Soud, anebo v přípravném řízení státní zástupce může rozhodnout a schválit narovnání a zastavit tak trestní stíhání trestného činu, na který zákon stanovuje trest odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující pěti let. To vše za souhlasu jak poškozeného, tak obviněného. Obviněný i v této situaci jako u podmíněného zastavení trestního stíhání musí doznat, že tento trestný čin spáchal.

U narovnání je potřebný i souhlas poškozeného. Pokud by poškozený s narovnáním nesouhlasil, není možné schválit odklon v podobě narovnání. Kdež to u podmíněného zastavení trestního stíhání souhlas poškozený k odklonu nevydává. V případě více poškozených trestným činem musí souhlasit s narovnáním všichni poškození.

⁶¹ VANTUCH, P. *Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu*. Právní rozhledy, 1998. č. 8, s. 12

⁶² PŮRY, F., RŮŽIČKA, M., ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C H Beck, 2007, 760 s. ISBN 978-80-7179-559-9, s. 585

Okruh poškozených je omezen na poškozené, kteří byli trestným činem dotčeni bezprostředně. Dle ustanovení § 310a trestního řádu není poškozeným ten, na koho přešel pouze nárok na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení.

Ohledně konkrétních práv poškozeného v institutu odklonů v podobě narovnání se nic zásadního nemění od práv, kterými disponuje poškozený ve standardním průběhu trestního stíhání. Existují pouze určité odchylky, jinak poškozený disponuje právy jako je např. nahlížení do spisu, pořizování si z něj výpisy, v neposlední řadě má poškozený právo na to, aby byly odčiněny všechny škodlivé následky, které vznikly následkem trestného činu. Řádné a zcela úplné vypořádání újmy způsobené spácháním trestného činu má potom přednost před trestním stíháním a potrestání.⁶³ Narovnání jak do ní mediace zasahuje je řešena v samostatné subkapitole o mediaci.

Rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání

Rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání musí obsahovat určité náležitosti, kterými jsou jak popis skutku, jehož se narovnání týká, jeho právní posouzení, obsah narovnání, který zahrnuje výši uhrazené škody nebo škody, k jejíž úhradě byly provedeny potřebné úkony, dále mezi náležitosti patří rozsah bezdůvodného obohacení, který byl vydán nebo k jehož vydání byly provedeny potřebné úkony. Případně způsob jiného odčinění újmy, která vznikla přečinem, dále peněžní částku určenou k obecně prospěšným účelům s uvedením příjemce této částky a to včetně částky odevzdané státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, a výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém je spatřován přečin, jehož se narovnání týká.⁶⁴

4.1.3 Dohoda o vině a trestu

Do trestního řádu byl zaveden institut, který umožňuje sjednat dohodu o vině a trestu. Např. ve Slovenské republice tento institut nabyl účinnosti již v roce 2005 a dalo by se říci, že je to jeden ze způsobů řešení sporů pocházející z angloamerického právního systému. Rozdíl oproti projednávání obžaloby u hlavního líčení spočívá v tom,

⁶³ PÚRY., F., RŮŽIČKA, M., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C H Beck, 2007, 760 s. ISBN 978-80-7179-559-9, s. 587

⁶⁴ § 311 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

že pokud soud s výsledkem dohody projeví souhlas (strany se dohodnou a státní zástupce předá návrh dohody ke schválení soudu), tak soud vydá rozhodnutí, ve kterém dohodu schválí.

U odklonů nedochází k veřejnému vyhlášení rozsudku, ale soud rozhoduje neveřejně, vydáním usnesení. Soud rozhoduje neveřejně vydáním trestního příkazu u podmíněného zastavení trestního stíhání, nebo při schválení narovnání, nebo schválení dohody o vině a trestu. V neposlední řadě, oproti znakům hlavního líčení, zde neprobíhá dokazování.

Výhody a nevýhody této instituce spočívají v tom, že dohodou lze případ vyřídit rychle a poměrně jednoduše a lze vyřídit velké množství případů. Náklady jsou v tomto případě podstatně menší, než náklady, které jsou potřebné k vynaložení klasického řešení, a to soudním řízením. Odpůrci této instituce aplikují argumentem, že přiznání viny má za následek nesprávné a nepřesné výsledky dohod. Uvádí, že dohody jsou ovládané irelevantními skutečnostmi, které nemají mnoho společného s nápravným působením na obviněného. Jedná se o to, že výsledkem dohody může být podstatné snížení trestu pachateli, který by mu hrozil v klasickém pojetí trestního řízení. Může se stát i případ, že nevinná osoba byla obviněna ze spáchání trestného činu jen proto, že z bezdůvodné obavy hrozícího trestu se doznala k činu, který nespáchala. Závěry amerických autorit se přiklání k závěrům pro tuto instituci.⁶⁵

Institut dohody o vině a trestu přinesla novela trestního řádu provedená zákonem č. 193/2012 Sb., účinná od 1. 9. 2012. Dohodu o vině a trestu je možné charakterizovat jako postup, při kterém se obviněný, zastoupený obhájcem, poškozený a státní zástupce dohodnou na návrhu dohody o vině a trestu, kterou musí schválit a vyhlásit soud odsuzujícím rozsudkem. Soud schvaluje dohodu bez provádění dokazování viny, a jestliže soud s dohodou souhlasí, vydává se odsuzující rozsudek. Proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu, resp. náhradu škody, nemajetkovou újmu v penězích nebo vydání bezdůvodného obohacení, má poškozený právo za určitých okolností podat odvolání. Odvolání lze podat jen tehdy, pokud rozsudek není v souladu o vině a trestu. Pro poškozeného je dohoda o vině a trestu prostředkem k rychlému uspokojení jeho nároků. O možnosti uzavřít dohodu o vině a trestu musí být v souladu s § 46 trestního řádu poškozený poučen orgány činnými v trestním řízení a upozorněn

⁶⁵ ŠÁMAL, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Codex Bohemia, 1999, 403 s. ISBN 80-85963-89-2, s. 327

hlavně na to, „Že může dojít k sjednání dohody o vině a trestu a že v takovém případě může uplatnit nárok na náhradu škody, nebo nemajetkové újmy v penězích nebo nárok na vydání bezdůvodného obohacení nejpozději při prvním jednání o takové dohodě.“⁶⁶ Dohodu o vině a trestu nelze sjednat v řízení o zvlášť závažném zločinu a v řízení proti uprchlému.

4.1.4 Případy, kdy bude rozhodnuto trestním příkazem

V situaci, kdy je možnost rozhodnout trestním příkazem, tak je důležité už v přípravném řízení se na tuto situaci připravit a poškozený by měl být vyrozuměn o možnosti rozhodnutí ve formě trestního příkazu. Při rozhodnutí trestním příkazem neprobíhá dokazování, jak je tomu při hlavním líčení, protože je rozhodováno bez nařízení hlavního líčení. Pokud je nařízeno hlavní líčení, je možné podat návrh na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení nejpozději před zahájením dokazování u hlavního líčení. V případě, že se rozhoduje formou trestního příkazu, hlavní líčení neproběhne, a tedy neproběhne ani dokazování. Případy, kdy se rozhoduje ve věci trestním příkazem, jsou méně závažné a rozhoduje o nich samosoudce. Při uplatnění nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, musí poškozený tento svůj nárok uplatnit do okamžiku vydání trestního příkazu. Rozdíl od hlavního líčení spočívá především v tom, že poškozený není předem informován o tom, že bude rozhodováno formou trestního příkazu, a proto při uplatňování svého nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, se za těchto okolností může dostat do časové tísně. Tato situace znovu a opětovně poukazuje na to, že je velice důležitý význam poučovací povinnosti ze strany orgánů činných v trestním řízení. Situaci, kdy je možno rozhodnout trestním příkazem, je možné vydedukovat správnou kvalifikací stíhaného skutku a správným vysvětlením a poučením poškozeného orgány činnými v trestním řízení už při podání vysvětlení nebo výsledku, „v rámci přípravného řízení poškozeného. Jelikož takto řádně a včas informovaný poškozený má možnost řádného nároku náhrady škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení.“⁶⁷

⁶⁶ § 46 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

⁶⁷ JELÍNEK, J., GRÍVNA, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Nakladatelství Leges, 2012, 251 s. ISBN 978-80-87576-39-7, s. 56-57

4.1.5 Upuštění od potrestání

„Za podmínek uvedených v § 46 odst. 1, 2 nebo 3 může soud podmíněně upustit od potrestání a stanovit dohled nad pachatelem, považuje-li za potřebné po stanovenou dobu sledovat chování pachatele.“⁶⁸

Podmínkami uvedenými v ustanovení § 46 odst. 1 až 3 trestního zákoníku jsou, že se jedná o přečin, pachatel svého skutku lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě. Soud dále může upustit od potrestání pachatele, který je označen jako spolupracující obviněný za předpokladu splnění podmínek stanovených v ustanovení § 178a odst. 1 a 2 trestního řádu. „Soud může upustit od potrestání také tehdy, jestliže pachatel přípravy nebo pokusu trestného činu nerozpoznal, že příprava nebo pokus vzhledem k povaze nebo druhu předmětu útoku, na němž měl být čin spáchán, anebo vzhledem k povaze nebo druhu prostředku, jímž měl být čin spáchán, nemohl vést k dokonání.“⁶⁹

4.1.6 Odstoupení od trestního stíhání mladistvého a jeho vztah k poškozenému

Odstoupení od trestního stíhání mladistvého je alternativní způsob vyřízení trestní věci, které bylo zavedeno zákonem o soudnictví ve věcech mládeže, zákonem č. 218/2003 Sb., Jedná se o odklon, který lze uplatnit pouze v řízení proti mladistvým.

„V řízení o provinění, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta, může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce z důvodu chybějícího veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého a s přihlédnutím k povaze a závažnosti provinění a osobě mladistvého odstoupit od trestního stíhání mladistvého, jestliže

a) trestní stíhání není účelné a

b) potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění.“⁷⁰

Jak již z definice odstoupení od trestního stíhání mladistvého plyne, jde především o kladení důrazu na nedostatek veřejného zájmu na dalším trestním stíhání mladistvého a na prevenci, aby dále nedocházelo k páchaní dalších provinění. Tedy lze spatřovat rozdíl oproti podmíněnému zastavení trestního stíhání a narovnání v preferovaných

⁶⁸ § 48 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů

⁶⁹ § 46 odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů

⁷⁰ §70 odst. 1 zákona č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších předpisů

zájmech. Kdy u narovnání a podmíněnému zastavení trestního stíhání je preferován zájem poškozeného, tak u odstoupení od trestního stíhání mladistvého je kladen důraz na nedostatek veřejného zájmu na dalším trestním stíhání mladistvého a dále je kladen důraz na patřičnou prevenci před pácháním dalších provinění.

*„Součástí rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání je též výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém bylo spatřováno provinění, jehož se odstoupení od trestního stíhání týká.“*⁷¹ Poškozený o takovémto rozhodnutí, tedy o rozhodnutí ve formě usnesení o odstoupení od trestního stíhání mladistvého vyrozumí.

Proti takovému to rozhodnutí je možné podat opravného prostředku formou stížnosti, jež má odkladný účinek.⁷² Z pozice poškozeného stížnost podat nelze, jelikož dává souhlas s odstoupením od trestního stíhání mladistvého.

Odstoupení od trestního stíhání mladistvého lze v určitých případech, které jsou vyjmenovány v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže paragrafem 70 odst. 3.

Tento paragraf říká, že odstoupit od trestního stíhání lze v případech, kdy mladistvý vykonal vhodný probační program, který úspěšně dokončil, a dále zda-li mladistvý zcela nebo alespoň zčásti uhradil škodu, kterou proviněním způsobil a poškozený s takovýmto odškodněním projevil souhlas, anebo mladistvému byla vysloveno napomenutí s výstrahou, které z hlediska účelu řízení se dalo považovat za dostatečné.⁷³

Ustanovení § 68 zákona o soudnictví ve věcech mládeže hovoří o obecných předpokladech, kdy lze využít institutu odstoupení od trestního stíhání mladistvého. Tento zvláštní způsob řízení v trestních věcech mladistvých lze použít „jen jestliže se podezření ze spáchání provinění jeví na základě dostatečného objasnění skutkového stavu věci zcela důvodným a mladistvý je připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků jeho provinění. V případě potřeby lze na mladistvém požadovat, aby se zavázal k chování omezujícím možnosti spáchání dalších provinění.“⁷⁴

⁷¹ §70 odst. 2 zákona č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších předpisů

⁷² § 70 odst. 4 zákona č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších předpisů

⁷³ §70 odst. 3 zákona č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších předpisů

⁷⁴ § 68 zákona č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších předpisů

Pokud tedy byla způsobena proviněním škoda a splněny podmínky pro odstoupení od trestního stíhání mladistvého je třeba jak již je výše zmíněno, aby obviněný mladistvý zcela anebo alespoň částečně uhradil škodu, která byla proviněním způsobena. Poškozený musí souhlasit s takovýmto odškodněním, aby mohlo dojít k odstoupení od trestního stíhání mladistvého. Poškozený může učinit souhlas s takovýmto odškodněním jak písemně, tak i ústně do protokolu, v elektronické podobě podepsané elektronicky podle zvláštních předpisů, telegraficky, faxem, dálnopisem. Za poškozeného může činit i jeho zmocněnec, viz kapitola zastupování poškozeného.⁷⁵

Poškozený má možnost vyjádřit i nesouhlas s odstoupením od trestního stíhání mladistvého a to především v situaci, kdy poškozený není spokojen s rozsahem dosud poskytnuté náhrady, anebo vůbec s celkovým rozsahem náhrady škody, ke které mladistvý obviněný je ochoten se zavázat, anebo s tím, zda a jak je zajištěno splnění dosud neposkytnuté náhrady škody.⁷⁶

4.1.7 Trestní stíhání se souhlasem poškozeného

Trestní stíhání se souhlasem poškozeného je ustanoveno v § 163a trestního řádu. Tento institut prolomil zásadu oficiality (tj. že orgány činné v trestním řízení provádějí úkony v trestním řízení z úřední povinnosti a jsou povinny provést určitý procesní úkon, jsou-li dány zákonné podmínky pro jeho provedení a nemohou od jeho provedení upustit pro neúčelnost zákonného postupu ani proto, že si účastníci procesu jeho provedení nepřejí) v trestním procesu a zavedl možnost zahájit trestní stíhání a pokračovat v něm pouze se souhlasem poškozeného. Jde o taxativně vymezenou skupinu trestných činů spáchaných osobou, vůči které by měl poškozený jako svědek právo odmítnout výpověď, trestný čin znásilnění podle § 241 odst. 1 trestního zákona spáchaný osobou, která byla v době činu manželem nebo druhem poškozené a trestný čin opilství podle § 201a trestního zákona, byl-li některý z uvedených trestných činů kvazideliktem. Pouze v takovýchto případech lze trestní stíhání se souhlasem poškozeného zahájit, případně v něm pokračovat.

⁷⁵ PÚRY., F., RŮŽIČKA, M., ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C H Beck, 2007, 760 s. ISBN 978-80-7179-559-9, s. 589

⁷⁶ PÚRY., F., RŮŽIČKA, M., ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C H Beck, 2007, 7650 s. ISBN 978-80-7179-559-9, s. 590

Poškozený má právo svůj souhlas vzít zpět a to kdykoli až do doby, kdy se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Zpětvzetí souhlasu ze strany poškozeného je nevratné, a tedy opětovné udělení souhlasu je nepřípustné.⁷⁷

4.2 Mediace

4.2.1 Mediace

Mediační a probační službu nezaměňovat s mediací na základě zákona o mediaci.

Mediaci upravuje zákon č. 257/2000Sb., zákon o probační a mediační službě a zákon č. 202/2012 Sb., zákon o mediaci.

4.2.2 Předmět mediace

V § 2, odst. 2 zákona č. 257/2000 Sb. zákona o probační a mediační službě se mediací pro účely tohoto zákona rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediací lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.

Probační a mediační služba oficiálně svou činnost zahájila k datu 1.ledna roku 2001, a to na základě účinnosti zákona výše zmíněného a to zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Dle důvodové zprávy k návrhu zákona o Probační a mediační službě spočívaly důvody pro přijetí této právní úpravy převážně v nutnosti upravit postavení probačních úředníků a vymezit jejich působnost, práva a povinnosti. Jednalo se především o to, aby úředníci měli dostatek účinných kompetencí při aplikování alternativních postupů v trestním řízení. Dále dle důvodové zprávy bylo nezbytné vymezit vztahy Probační a mediační služby k orgánům činným v trestním řízení a tímto zajistit určitou nezávislost na orgánech činných v trestním řízení. V neposlední řadě šlo o zakotvení kvalifikačních požadavků na úředníky provádějící

⁷⁷ Poškozený a odklony v trestním řízení 2. – Odklon v českém trestním právu (1. část). *juristic* [online]. © 2014 [citováno 6-5-2014]. Dostupné z: <http://trestni.juristic.cz/169886/clanek/trest3.html>

probaci a mediaci a zajistit jejich vzdělávání v rámci resortu Ministerstva spravedlnosti.⁷⁸

„Probační a mediační služba vytváří předpoklady k tomu, aby mohla být věc ve vhodných případech projednána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení, nebo mohl být uložen a vykonáván trest nespojený s odnětím svobody, anebo vazba byla nahrazena jiným opatřením. Za tím účelem poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování, spolupracuje s jeho rodinou a dalšími osobami ze sociálního prostředí, ve kterém obviněný žije a pracuje, s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život.“⁷⁹

Předmětem úpravy zákona č. 202/2012 Sb., zákona o mediaci je výkon a účinky mediace prováděné zapsanými mediátory a zaměřuje se na řešení konfliktu mezi stranami za účasti jednoho nebo více mediátorů, aby pomohli dosáhnout smírného řešení konfliktu uzavřením mediační dohody.

4.2.3 Rozdíl mezi zákonem o mediaci a probační a mediační službou

Mediace v podobě zákona o mediaci je aplikovatelná na případy z oboru civilního práva a má za úkol odlehčit soudům.

Předmětem úpravy zákona č. 202/2012 Sb., zákona o mediaci je výkon a účinky mediace prováděné zapsanými mediátory a zaměřuje se na řešení konfliktu mezi stranami za účasti jednoho nebo více mediátorů, aby pomohli dosáhnout smírného řešení konfliktu uzavřením mediační dohody.

Tyto dvě úpravy mediace se na první pohled mohou jevit, že si protirečí, anebo, proč je třeba více právních úprav na jednu věc, ale je to způsobeno tím, že zákon o probační a mediační službě specifikuje a vymezuje působnost a pravomoc úředníkům, jak už z názvu plyne, jedná se o osoby v zaměstnaneckém poměru, které vykonávají svoje povolání z pohledu zaměstnance a jejich odměna je měsíční plat. Naproti tomu zákon o mediaci je změnou nebo resp. doplněním této oblasti o sféru tzv. zapsaných mediátorů, kteří musí vykonat zkoušky uložené zákonem a vykonávají mediační činnost jako samostatně stojící subjekty (OSVČ).

⁷⁸ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. *Zásady kriminologie a trestní politiky*. Praha: Nakladatelství C H Beck, 2005, 544 s. ISBN 80-7179-813-4, s. 255

⁷⁹ KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. *Zásady kriminologie a trestní politiky*. Praha: Nakladatelství C H Beck, 2005, 544 s. ISBN 80-7179-813-4, s. 255

4.3 V čem spočívá rozdíl mezi pojmem poškozený a oběť

Jelikož se v mediaci a nejen v mediaci prolínají pojmy poškozený a oběť trestného činu, je nutné tyto pojmy vymežit. Tyto pojmy jsou rozčleněny již v kapitole samotného pojmu poškozeného, ale práce má za to, že další možnosti dělení je třeba zmínit v kapitole mediace pro přesnější uchopení práce mediátora s poškozeným, obětí a obviněným.

Základním cílem mediace je, aby došlo k dohodě mezi pachatelem trestného činu a poškozeným. V tomto ohledu je důležité zmínit rozdíl mezi poškozeným a obětí.

Pojem oběť a pojem poškozený dle trestního řádu je odlišný. Jde o to zaměřit se na otázku, který z těchto pojmů je šířeji definován a který je naopak úžeji definován. V souhrnu lze říci, že oběť je pojmově šířeji uchopena, nežli poškozený, minimálně v tom smyslu, že oběť nezahrnuje pouze osoby, které jsou poškozené, v přímé souvislosti s trestným činem, ale tento pojem je rozšířen o to, kdy k újmě došlo i zprostředkovaně.⁸⁰

Pro vyváženost mezi těmito dvěma pojmy je zmíněn i druhý pohled, který říká, že poškozený je širším pojmem a toto tvrzení spočívá v tom, že za oběť může být dle platného zákona považována pouze fyzická osoba na rozdíl od poškozeného, kdy poškozeným může být i právnická osoba.

Mezi těmito pojmy existují rozdíly i v újmě, která je způsobena trestným činem. U oběti jde o škodu na zdraví a u poškozeného jde i o majetkovou nebo nemajetkovou újmu a bezdůvodné obohacení. Důležité ovšem je, že i přes to, že v některých směrech se pojmy shodují, je důležitý jejich účel, za kterým byly zákonodárcem vytvořeny.

Zákon definuje pojem oběť, jako fyzickou osobu, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví. Mimo jiné, je nezbytným faktem pro oběť trestného činu aspekt sociální, ne samotné zajištění práv v trestním řízení při odhalování pachatele a následné postavení pachatele před soud.⁸¹

Podle ustanovení § 2 odst. 2 a 3 zákona č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů, dochází k rozšíření pojmu oběť a „*oběti se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma*

⁸⁰ MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C H Beck, 1999, 667 s. ISBN 80-7179-216-0, s. 270

⁸¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, s. 16

*nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považuje se za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.*⁸² Poškozený, který je obětí trestného činu má podle novely trestního řádu upraveného v z. č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů, právo být poučen o svých právech podle zákona o obětech trestných činů a má právo k jejich uplatnění.

Podle nové právní úpravy i nadále je obětí trestného činu fyzická osoba a poškozený podle trestního řádu, není takto vymezen, takže poškozeným může být fyzická i právnická osoba.

4.4 Jak celkově mediace funguje

Mediace je proces, kdy mediátor je nezávislá osoba, která má za úkol dvě strany dovést k cíli, kterým je oboustranná spokojenost. Důležitým předpokladem je, aby se tyto strany k tomuto závěru dostaly tzv. samostatně, tím je myšleno, že minimálně každá z nich má pocit, že řešení, na kterém se účastníci dohodli, se podíleli velkou měrou a tímto způsobem je možné, aby rozhodnutí, na kterém se ustanovili, platilo i tzv. bez potvrzení soudu a nedocházelo k hlavnímu líčení. Tímto se dostáváme k tomu, že mediace je jeden z nejčastějších způsobů řešení odklonů. Pokud se strany dohodnou, tak jejich dohoda je potvrzena usnesením soudu, proti kterému je možnost podat stížnost, jako jeden z řádných opravných prostředků, ale cílem mediace je, aby k tomuto nedocházelo a rozhodnutí bylo trvalé a pramenilo z jejich pohnutky. Tímto je poukázáno na to, že funkce mediátora je velice obtížná v tom, že nemůže předkládat návrhy řešení sporů, ale dlouhou a trpělivou prací doprovázet jednotlivé strany k uspokojivému řešení. Ohledně postupu v mediaci trestních věcí je zapotřebí, aby se jednalo o přečin, než o zločin, nebo dokonce o zvlášť závažný zločin. Protože když se bude jednat o trestný čin vraždy ve stádiu pokusu, tak oběť trestného činu je i zároveň poškozeným a představa, že poškozený se má setkat s pachatelem trestné činnosti, je poněkud nereálná. Mediace řeší trestné činy, které jsou tzv. mediovatelné a jsou jimi převážně majetkové trestné činy. Mediace je postavena na tom, že je vybrán

⁸² Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) ve znění pozdějších předpisů

mediovatelný trestný čin, i přesto jsou nejdříve vyslechnuti pachatel, oběť a poškozený, a to každý zvlášť, z toho důvodu, aby bylo zjištěno mediátorem, jestli jsou oba dva mediace způsobilí. Mediátorem může být vysokoškolsky vzdělaná osoba magisterského vzdělání, nejlépe humanitního směru a proškolená v dané oblasti. Důležité je zmínit rozdíl mezi úředníkem v mediaci a mediátorem zapsaným, který dle zákona o mediaci má nárok na odměnu s tím, že tuto činnost nevykonává jako zaměstnanec – úředník nebo asistent, ale jako soukromoprávní subjekt.

4.5 Vznik mediace ve světě

Mediace má základ už v dávných kulturách, kde lidé už odedávna měli touhu najít řešení, které by bylo bezkonfliktní. Samozřejmě, že tyto způsoby řešení nebyly institucionalizovány a o mediaci v právním slova smyslu se můžeme bavit od období 70. let 20. století, kde na území Severní Ameriky docházelo k určitým nepokojům ohledně Anglosaské trestní Justice, která neměla jiné možnosti řešení trestních sporů, než pouze trestání obligatorní formou ustanovenou v kodexu. Proto z těchto důvodů vzniklo určité hnutí, které se stalo organizovanou společností s cílem, aby v trestním řízení existovala tzv. spravedlnost v tom smyslu, že spory budou řešeny určitou domluvou mezi obětí, poškozeným a především pachatelem a docházelo k určitému formování způsobů, jak se dobrat ke zdárnému cíli. Zdárným cílem je myšleno, že se nemusí jednat o objektivní pravdu, ale jde především o subjektivní uspokojení každé ze stran, kdy nad vším dohlíží a spravuje mediátor. Jeden z takto zmíněných případů, který spadal určitým způsobem pod pojem mediace, se vyskytnul v oblasti Ontario a lze tuto skutečnost datovat rokem 1974, kdy „dva mladiství pachatelé trestného činu, tehdy na návrh místního pracovníka, navštívili poškozené. Pracovník, který případ dostal na starost, navrhl soudci, že spolu s nimi navštíví všechny poškozené a pokusí se tímto způsobem o nápravu. Oba pachatelé se skutečně všem osobně omluvili a dojednali za pomoci zmíněného pracovníka způsob nápravy. Soud pak na základě zprávy pracovníka, který pracoval pro místní církevní organizaci, uložil oběma mladistvým pouze podmíněný trest. Byl to první doložený případ mediace, jenž je v odborné literatuře znám jako *Elmira Case*.“ Jedni z nejvýznamnějších představitelů mediace jsou Mark Umbreit (USA), dále John Braithwaite (Austrálie), Howard Zehr. Tito pánové se přičinili o vznik a vyprofilování konkrétních programů mediace, které se používají dodnes a jedná se zejména o mediaci mezi obětí / poškozeným a pachatelem. Dále jsou

skupinové mediace, kdy se přidávají i rodinní příslušníci, přátelé a zástupci místních komunit. Třetím nejvýznamnějším programem restorativní justice je program, který zapojuje do mediace větší okruh osob, jako například k rodinným příslušníkům a přátelům se přidávají i soudce, žalobce a obhájce. Společným výsledkem těchto programů je rozhodnutí o řešení trestního sporu a uložení sankce pachateli a všechny tyto tři programy jsou vedeny profesionálním mediátorem, který pomocí praktických znalostí pomůže, aby strany došly k tíženému výsledku.⁸³

4.6 Vznik mediace u nás

Do českého trestního práva se institut mediace dostává v období 90. let 20. století pomocí pracovníků z ciziny, kteří měli už v tomto oboru jisté znalosti, jako například ze zemí Kanady, Německa a Rakouska. V této době, kdy se dostala do českého trestního práva mediace, tak již existovaly tři základní zmíněné programy a postupně tyto programy byly inkorporovány do naší legislativy. To se projevilo v podobě zákona o probační a mediační službě.⁸⁴

4.7 Principy mediace

Princip mediace stojí na základech odpovědnosti jednotlivých subjektů vstupujících do mediace, které nesou odpovědnost za výsledek mediačního procesu. Strany musí vstoupit do mediace s určitým respektem vůči druhé straně, a to je jeden z hlavních důvodů, proč jsou vyslyšáni mediátorem každý zvlášť, než dojde ke konfrontaci pachatele s poškozeným, nebo obětí. Tyto programy stojí na základě dialogu, který je důležitým k dobrání se tíženého cíle. Z dalších prvků je dobrovolnost, není možné jednotlivé strany přesvědčovat, aby vstoupily do mediace pod nátlakem. V neposlední řadě klade důraz na osobnost jednotlivce, protože každá ze stran je rozdílná a individuální.⁸⁵

⁸³ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010, 216 s. ISBN: 978-80-7367-757-2, s. 32, 34, 35

⁸⁴ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010, 216 s. ISBN: 978-80-7367-757-2, s. 32

⁸⁵ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010, 216 s. ISBN: 978-80-7367-757-2, s. 33

4.8 Průběh mediace

Tato služba se poskytuje v přípravném řízení a nejlépe co nejdříve od zahájení trestního stíhání z toho důvodu, aby bylo více času na dohodnutí podmínek mezi stranami. Není tomu tak vždy, protože existují i případy, kdy je mediaci vhodnější poskytnout v pozdějším stádiu řízení, avšak ještě před konáním hlavního líčení a to v případě, kdy se jedná o závažnější přečiny. Cílem této služby je poskytnout potřebné a věcné podklady pro státního zástupce nebo soudce, který na základě těchto dokumentů může uložit některý z alternativních trestů, či opatření, anebo tzv. odklonů v trestním řízení.⁸⁶

„Mediační činností jsou odborné postupy pracovníků Probační a mediační služby, které směřují k urovnání konfliktního stavu způsobeného událostí trestného činu formou přímého setkání mezi obětí, pachatelem, případně zástupci poškozené komunity, za účasti nestranného zprostředkovatele sporu – mediátora.“⁸⁷

4.8.1 Výběr vhodných případů

Je velice obtížné zjistit, které případy jsou mediovatelné a které ne. V případě nevhodně zvolené kauzy pro mediaci nastávají určitá rizika, kdy tento institut je možné chápat, jako určité formalistické hledisko a tím se z toho v očích pachatele stává způsob, jak se vyhnout trestu v hlavním líčení. Může dojít například i k tomu, kdy mediace může být nevhodná i pro pachatele, z toho důvodu, že ze strachu z trestu v hlavním líčení dávají přednost neúměrné výši stanovené škody a tzv. se stane slabší stranou v mediaci, kde silnější stranou je poškozený, který si nadiktoval výhodnější podmínky v podobě vyšší výše náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení.

4.8.2 Konzultace

Poškozený je ten, kdo má nárok na odškodnění a naopak pachatel je odpovědný za zločin, který spáchal. Úvodní konzultace má za úkol poškozeného seznámit, jak

⁸⁶ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010, 216 s. ISBN: 978-80-7367-757-2, s. 37,39

⁸⁷ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010, 216 s. ISBN: 978-80-7367-757-2, s. 40

funguje trestní řízení a zasvětit ho do problematiky mediace, aby poškozený na základě těchto informací svolil k tomu, že dále podstoupí konfrontaci s pachatelem. Než ke konfrontaci dojde, tak jí předchází spousta otázek typu, jaký má poškozený pohled na trestný čin, který se mu stal, jak se odrazil trestný čin na běhu jeho každodenního života, co by předběžně vyžadoval, jakou určitou formu satisfakce od pachatele očekává, co by on sám chtěl pachateli sdělit a celkový postoj poškozeného k věci. Pokud je poškozený i pachatel připraven po těchto samostatných konzultacích vstoupit do společného jednání, je možné zahájit společné setkání.⁸⁸

Nesmí se stát, že konfrontace poškozeného s pachatelem zapříčiní zhoršení stavu před mediací a aby k tomuto nedošlo, je velice důležitá pečlivá připravenost mediátora před samotnou konzultací. Dále pachatel musí být připraven nést odpovědnost za spáchaný trestný čin, být ochoten nahradit škodu, nemajetkovou újmu nebo bezdůvodné obohacení, které způsobil, jednat o této škodě s poškozeným, dohodnout se na objektivní výši škody nebo nemajetkové újmy nebo bezdůvodném obohacení a omluvit se poškozenému. Tímto mediace nekončí, je důležité sledovat proces až do konce, kdy pachatel ve stanovené zkušební době, která může trvat maximálně 2 roky, plní své požadavky nejčastěji ve formě splátek. Až splacením škody je možné uspokojivě prohlásit mediaci za úspěšnou. Do mediace je možné zapojit i další osoby, například rodinné příslušníky se souhlasem obou účastníků. V neposlední řadě je důležité, aby mediátor zodpovídal za rovné postavení stran, aby nedošlo k rizikovým faktorům.⁸⁹

4.8.3 Výsledek mediace

Mediátor podá zprávu o výsledku mediace a zpráva je poměrně stručná, věcná, a to z důvodu, že průběh mediace je předmětem tajemství. Pro soud není důležité, jakým způsobem k dohodě mezi stranami došlo. Zpráva obsahuje doporučení státnímu zástupci, jaké by měl činit další kroky a je navržen případný alternativní trest vyhovující poměrům pachatele a skutkové podstatě trestného činu. Zpráva dále obsahuje konkrétní závazky a povinnosti, kterými se strany zavázaly tyto závazky splnit a taková dohoda

⁸⁸ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010, 216 s. ISBN: 978-80-7367-757-2, s. 45,46

⁸⁹ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010, 216 s. ISBN: 978-80-7367-757-2, s. 48

mezi stranami musí obsahovat všechny právní náležitosti, jelikož tato dohoda slouží jako zajištění závazku pro případné neplnění ze strany pachatele.⁹⁰

Mediace má svoje specifika. Jelikož se jedná o institut dobrovolnosti, do procesu mediace vstupuje i individuální odpovědnost jednotlivých stran, a proto se vyskytují případy, kdy s mediací jedna nebo druhá strana nesouhlasí z důvodu určité nejistoty vyřešení daného sporu tímto způsobem, protože v mediaci musí projevit určitou iniciativu a snahu na vyřešení daného problému, kdežto u trestního řízení tuto úlohu vyřešení sporu má na svých břemenech soud, který uloží pachateli při prokázání viny trest ze zákonných důvodů a v konečném důsledku jde o to, že je to tzv. pohodlnější pro jednu nebo obě strany, že za ně rozhodne nezávislý soud. Dalším specifikem v mediaci je časový úsek pro vykonání mediace, který se nesmí prodlužovat a narušovat trestní řízení. Jelikož se trestní právo řídí zásadou rychlosti, tak pro některé náročnější mediační případy není tolik času ke zdárnému se dohodnutí mezi stranami. Toto je jedna z věcí, která snižuje důvěryhodnost mediace. Dalším ze specifíků, kdy se poškozený obává setkat s pachatelem, je například sdílení společné ulice, nebo dokonce stejného bydliště (panelový dům) a z toho mají strach, že neví, jak by se chovali, kdyby se potkali u svého bydliště. Některé osoby mají tendenci spoléhat na úřad nebo stát, který se tzv. o jejich záležitosti postará a z těchto alibistických důvodů nemají zájem o mediaci. Obecně se dá říci, že pachatel je mediaci častěji nakloněn, jak již bylo výše zmíněno, může mít domnělý obraz o tom, že když vstoupí do mediace, bude mít nižší trest a bere to pouze jako formální stránku, ale přitom ve skutečnosti tomu tak není. Důležitý je vážný a zodpovědný přístup obou stran.⁹¹

V konečném důsledku se mediace v praxi užívá v menším měřítku, proto jsou soudy přetíženy.

Právní význam mediace spočívá v tom, že se jedná o jeden z nejčastějších způsobů tzv. odklonů. Mediace se uplatňuje u podmíněného zastavení trestního stíhání. Institut narovnání je používán v praxi výrazně méně často, než podmíněné zastavení trestního stíhání. Hlavní rozdíl spočívá v tom, že při narovnání pravomocným rozhodnutím trestní řízení definitivně končí. U institutu podmíněného zastavení trestního stíhání lze pro neplnění pokračovat dál v trestním řízení. U podmíněného

⁹⁰ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010, 216 s. ISBN: 978-80-7367-757-2, s. 52

⁹¹ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010, 261 s. ISBN: 978-80-7367-757-2, s. 53

zastavení trestního stíhání dle ustanovení § 307 trestního řádu činí zkušební doba 6 měsíců až 2 roky a v této době je povinnost nahradit škodu. Samozřejmě předtím se musí pachatel doznat k trestnému činu a uzavřít dohodu s poškozeným. Ustanovení § 308 trestního řádu stanovuje podmínky, které pachatel musí splnit, musí vést řádný život, splnit povinnost nahradit způsobenou škodu nebo nemajetkovou újmu nebo bezdůvodné obohacení. Pokud tak nesplní, v řízení se bude pokračovat.⁹²

Mezi mediací a probací je rozdíl v tom, že probace má za úkol kontrolovat výkon rozhodnutí alternativních trestů. Tyto tresty spočívají v tom, že jsou jiného druhu než odnětí svobody, spočívají v uložení konkrétních povinností a konkrétních omezení a je na ně uvalena zkušební doba. Dále probační činnost spočívá v individuální pomoci obviněnému. Tato pomoc spočívá v tom, že probační úředník dohlíží na to, aby pachatel vedl řádný život a splňoval podmínky dané rozhodnutím soudu. „Mezi probační činnosti patří především zajištění výkonu a organizace dohledu probačního úředníka u uložených alternativních trestů a opatření jako je podmíněný trest spojený s dohledem, trest obecně prospěšných prací, podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody spojené s dohledem, trest zákazu vstupu na sportovní a jiné společenské akce, propuštění z ochranného léčení, rovněž spojené s dohledem.“⁹³

Výsledky mediační a probační služby jsou nezanedbatelné. Probační a mediační služba za svou existenci urovnala řádově přes 6000 sporů.⁹⁴

⁹² ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010, 216 s. ISBN: 978-80-7367-757-2, s. 57, 58

⁹³ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace. Možnost řešení trestných činů*. 1. vydání. Praha: Portál 2010, 216 s. ISBN: 978-80-7367-757-2, s. 71

⁹⁴ Probační a mediační služba České republiky. Komentář ke statistickému vyhodnocení činnosti středisek Probační a mediační služby v České republice za rok 2011. *pmscr* [online]. © 2014 [citováno 6-5-2014]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/010111_311211_Komentar_ke_statistickemu_vyhodnoceni_PMS_CR.pdf

5 Adhezní řízení

5.1 Adhezní řízení

Adhezní řízení není samostatná část trestního řízení. Tento typ řízení je součástí trestního řízení, i když uplatňuje jiné hmotné právo, než je právo trestní povahy. Zpravidla se jedná o oblasti práva jako právo občanské, pracovní. V tomto řízení se projednává, zdali je nárok poškozeného na náhradu škody oprávněný, či nikoliv. Samotný pojem „adheze“ se obvykle překládá jako „přilnutí“ k řízení trestnímu. Z toho také lze dovodit, že orgány činné v trestním řízení projednají řádně vznesený nárok poškozeného, ale nerozhodují o něm obligatorně (na rozdíl od jiných typů, které konají řízení o náhradě škody). Vlastně účelem trestního řízení není v první řadě náhrada škody způsobená trestným činem, ale primárně jde o zjištění trestných činů a případné spravedlivé potrestání pachatelů. Pokud by adhezní řízení vyžadovalo v trestním řízení před soudem provádění dalšího dokazování, které přesahuje potřeby trestního stíhání a mohlo by řízení podstatně protáhnout, tak soud odkáže ve smyslu ustanovení § 229 trestního řádu poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem. Právě pro tyto důvody u nároku poškozeného na náhradu škody podle dr. Petříčka plynou obavy poškozených uplatňovat v adhezním řízení kromě samotné škody i její příslušenství. Především se jedná o úroky z prodlení a i náklady spojené s uplatněním nároku. Poškození, a to i za okolností, že jsou zastoupeni jak zmocněncem, nebo i advokátem, poměrně v častých případech neuplatňují příslušenství, ani náklady adhezního řízení. Tato obava může pramenit z důvodu, že se buď obávají toho, že uplatní-li kromě nároku samotného i úroky z prodlení, tak je soud odkáže do řízení občanskoprávního s celým nárokem, nebo že se mohou domáhat nároku na náhradu škody, včetně příslušenství se všeobecně neví. A to mohou existovat případy, kdy samotné příslušenství může převýšit požadovanou částku bez příslušenství. A proto z tohoto hlediska je otázka uplatnění náhrady škody včetně příslušenství zajímavá. Poškozenému vznikne právo uplatnit příslušenství v podobě úroků z prodlení, kdy okamžikem rozhodným je premise a má se za to, že obviněný měl

plnit první den poté, co byl obviněný poškozeným o to požádán. Může k tomu dojít způsoby, které jsou závislé na trestním řízení anebo nezávislé na trestním řízení. K určení počátku běhu lhůty pro započítání úroku může dojít v době, kdy věřitel vyzve dlužníka k plnění a dlužník tak neučiní. Pokud se ukáže, že nesplněním dluhu dlužník spáchal trestný čin, tak zpravidla je to v den, kdy počne běžet lhůta pro počítání úroků z prodlení. U způsobu, který je závislý na trestním řízení je doba, kdy obviněný je seznámen s výsledky vyšetřování a i s tím, že poškozený po něm požaduje náhradu škody, která byla poškozenému způsobena.⁹⁵

5.2 Předpoklady pro rozhodnutí v adhezním řízení

Aby mohlo být rozhodnuto v adhezním řízení a tedy uložit obžalovanému povinnost, aby poškozenému nahradil škodu, vrátil bezdůvodné obohacení, je nutné kumulativně splnit stanovené podmínky. A mezi tyto podmínky patří:

- a.) soud rozhodl odsuzujícím rozsudkem,
- b.) škoda byla způsobena skutkem, který vykazuje znaky trestného činu, jehož spácháním byl obžalovaný uznán vinným.
- c.) škoda má majetkový charakter
- d.) takto uplatňovaný nárok má podklad v příslušných předpisech hmotně právních
- e.) výše škody byla dostatečně prokázána

Ze stanovených podmínek plyne, že nárok v adhezním řízení na náhradu škody, lze přiznat jen v odsuzujícím rozsudku. V takovém rozsudku, kde byl obžalovaný uznán vinným. Nezáleží zde, jaký trest obžalovaný obdržel a v jaké výši mu byl udělen. Rozhodující pro adhezní řízení je, že obžalovaný byl rozhodnutím soudu uznán vinným.

Poškozený, aby měl nárok na náhradu škody, vrácení bezdůvodného obohacení musí poškozený svůj nárok uplatnit řádně a včas. Pokud tak neučiní, zaniká poškozenému možnost uplatnit tento svůj nárok v rámci adhezního řízení. Ale právo na náhradu škoda jako takové nezaniká a poškozený se může obrátit se svým nárokem na civilní soud. Tedy je nutné, aby poškozený, který požaduje náhradu škody a v adhezním řízení svůj nárok takovým způsobem a formou, aby nebylo pochyb, že poškozený

⁹⁵ PETŘÍČEK, L.: *K postavení poškozeného v trestním řízení*. Bulletin advokacie, 2002. č. 6-7, s. 68

skutečně náhradu požaduje v adhezním řízení. V případě vzniku pochybností je poškozený orgány činnými v trestním řízení poučen o této závadě. Poškozený má možnost nedostatky odstranit do doby než začne dokazování v hlavním líčení.

Uplatnění nároku je také podmíněno tím, vůči jakému obviněnému je nárok uplatňován resp. je třeba přesně vymezit osobu nebo osoby, po kterých je náhrada vyžadována. Tato zásada je důležitá především v situaci, kdy je vícero obviněných.

Poškozený svůj nárok na náhradu škody musí uplatnit v čas, tedy nejpozději v hlavním líčení, před začátkem dokazování. Stanovené takovéto doby, kdy je poškozený oprávněn podat svůj nárok je významný pro soud z důvodu dokazování resp, aby soud věděl, v jakém rozsahu je nutné vést dokazování ohledně výše způsobené škody. Doba pro podání návrhu se mění, pokud je rozhodnuto trestním příkazem, o kterém pojednává kapitola odklony v trestním řízení.

Z podmínek pro uplatnění nároku v adhezním řízení je zřejmé, že nárok musí být uplatněn řádně a tím je myšleno, aby z uvedených údajů byly patrné důvody pro uplatnění nároku a výše škody.

Neméně důležitým předpokladem je plná způsobilost k právním úkonům viz zastupování poškozeného

Tedy soud o náhradě škody nerozhodne, pokud již jmenované podmínky nebyly splněny.

5.3 Rozhodnutí v adhezním řízení

Soud v adhezním řízení může rozhodnout více způsoby. Buď soud přizná poškozenému nárok na náhradu škody a to zcela nebo jen částečně, a nebo soud odkáže poškozeného, aby uplatňoval svůj nárok v občansko-právním řízení. V prvním případě soud přizná nárok na náhradu škody zcela, a nebo částečně za předpokladu, že nárok poškozeného i výše náhrady škody je řádně odůvodněna, vrátil i bezdůvodné obohacení.⁹⁶

Ve druhém případě soud odkáže poškozeného, aby svůj nárok uplatnil v občanskoprávním řízení případně před jiným příslušným orgánem. Vše záleží na výsledku dokazování v hlavním líčení trestního řízení. Pokud tedy není podle výsledků

⁹⁶ § 228 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

dokazování podklad pro vyslovení povinnosti k náhradě škody nebo by pro rozhodnutí o povinnosti k náhradě škody bylo zapotřebí provést dalšího dokazování, které by přesahovalo potřeby trestního stíhání a podstatně by prodloužilo trestní stíhání, soud odkáže poškozené na občanskoprávní řízení.⁹⁷

Při odsuzujícím rozsudku je návrh na výkon rozhodnutí promlčitelný až za deset let od právní moci rozhodnutí.

5.4 Společné rysy adhezního řízení s odklony

Společné rysy adhezního řízení a odklonů spočívají ve stejných procesních právech, jako mají poškození v běžném trestním řízení jako např. nahlížet do spisu, navrhnout důkazy, vyjadřovat se k nim, účastnit se některých úkonů trestního řízení.

Při vypořádávání náhrady škody jak u adhezního řízení, tak u odklonů se shodně u obou dvou vychází z příslušných hmotněprávních předpisů, jimiž musí být odůvodněn nárok na náhradu škody, včetně výše škody, a způsobu náhrady škody.

5.5 Rozdílné rysy adhezního řízení s odklony

Rozdíly mezi adhezním řízením a odklony může spatřovat v určení výše náhrady škody, nižší formální náročnost pro uplatnění nároku na náhradu škody v rámci odklonů, dále lze nalézt rozdíl mezi adhezním řízením a odklony v rozhodnutí.

Ohledně stanovení výše náhrady škody se bude vycházet z výše škody zjištěné orgány činnými v trestním řízení, ale základem jako takovým pro stanovení výše náhrady škody bude v první řadě dohoda mezi poškozeným a obviněným.⁹⁸ V takovýto moment do řízení vstoupí probační a mediační úředník, který zde má nezastupitelnou úlohu, jak je již pojednáno v subkapitole mediace.

Uplatnění nároku na náhradu škody v odklonech nemá takovou formální a obsahovou přísnost, jako v adhezním řízení. A to i přesto, že i v odklonech by mělo být z vyjádření poškozeného případně z jiných důkazů zcela patrné, z jakého důvodu se dožaduje poškozený náhrady škody a v jaké výši poškozený svůj nárok nárokuje. Ale i přesto, není podmínkou, aby poškozený uplatňoval svůj nárok formálně ve smyslu § 43

⁹⁷ MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C H Beck, 1999, 667 s. ISBN 80-7179-216-0, s. 484

⁹⁸ PŮRY, F., RŮŽIČKA, M., ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C H Beck, 2007, 760 s. ISBN 978-80-7179-559-9, s. 565

odst. 3 trestního řádu. V rámci odklonů tedy postačuje např. situace, kdy sám obviněný kontaktuje poškozeného a usiluje o vypořádání se s poškozeným mimo trestní řízení.

Rozdíl je patrný i v rozhodnutí v odklonech a v rozhodnutí v adhezním řízení, kdy výrok o přiznání náhrady škody, tedy rozhodnutí v adhezním řízení je součástí odsuzujícího rozsudku, který je po nabytí právní moci vykonatelným. Tedy může být bez dalšího exekucním titulem pro případ nesplnění povinností obviněným. Kdežto rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, o schválení narovnání, odstoupení od trestního stíhání mladistvého má formu rozhodnutí ve formě usnesení a není exekucním titulem z hlediska náhrady škody.

ZÁVĚR

Práce si kladla za cíl seznámit čtenáře s pojmem poškozený, kdo vše je považován za poškozeného a jakými prostředky se může poškozený domáhat náhrady škody.

Poškozený dále není jen pojmem v legislativní úpravě, ale jde především o člověka, který se do role poškozeného vtělit nechtěl. Trestný čin často poškozenému způsobí škodu i fyzickou a psychickou, kdy tyto následky mohou být fatálnější, než případná materiální újma. Proto je třeba brát institut poškozeného zcela vážně. Pojem poškozený zaměstnává ve své podstatě i další obory, a těmi jsou např. zdravotnictví, sociální péče atd.

Podstatné je, aby se nikdo z nás nemusel dostat, nebo případně znovu dostat do role poškozeného. Proto je důležité věnovat pozornost oblasti prevenci trestných činů. Je to zcela jistě nelehká úloha, ale je bezpodmínečně nutná k tomu, aby se kriminalita jako taková snižovala.

Poškozený se vyvíjel po řádech let a dostal značných změn. Poslední změnou je zákon o obětech trestných činů. Zákon o obětech trestných činů přinesl i novelu trestního řádu, která prohlubuje účast poškozeného na trestním řízení a rozšiřuje okruh jejich práv. Zejména umožňuje poškozenému účastnit se vyšetřovacích úkonů již od zahájení trestního stíhání. Dále potom rozšiřuje okruh rozhodnutí, která jsou zasílána poškozenému. Je pojednáno i o důvodech přijetí této nové právní úpravy. Důvody přijetí lze rozdělit do dvou hlavních cílů. Jako první je uveden cíl rozšířit práva poškozeným v trestním řízení. Následujícím a posledním z hlavních cílů bylo odstranění určitých nedostatků implementace Rámcového rozhodnutí Rady 2001/220/SVV, ze dne 15.3.2001 o postavení oběti v trestním řízení. Dosáhnout těchto cílů bylo možno způsobem novelizací jednotlivých právních předpisů, ve kterých jsou práva obětí a poškozených upraveny, nebo vydat zcela novou právní úpravu. Byla zvolena cesta nové právní úpravy a to z důvodu, že novelizace trestního řádu by byla komplikovanější než přijetí nové právní úpravy jak odůvodňuje důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů. V rámci této kapitoly pojem poškozeného je popsán rozdíl mezi obětí a

poškozeným. Rozdělení těchto dvou pojmů je nesnadné a to především proto, že se jednotlivé pojmy vzájemně prolínají. Práce uvádí, že pojem poškozený je pojmem procesním, který je uveden a definován v trestním řádu. Oběť byla zavedena původně do českého právního řádu zákonem č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Nyní je oběť definována zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů.

Dále si práce kladla za cíl vytvořit určitý přehled pro poškozeného, která práva mu náleží a jak s nimi disponovat a zároveň s tím je řešena i problematika vzdání se procesních práv. Jednotlivá práva poškozených jsou rozdělena do práv, která náleží všem poškozeným a na práva poškozeného na náhradu škody proti obviněnému a na peněžitou pomoc.

Práce se zabírala tématem zastupování poškozeného. Popisuje zákonného zástupce, opatrovníka, zmocněnce. V rámci zmocněnce je pojednáno o institutu společného zmocněnce, a že tato zdánlivě jednoduchá instituce má své úskalí a dále je uveden i zmocněnec nemajetného poškozeného.

Práce se věnovala i poškozenému v jednotlivých fázích trestního řízení, kdy byl kladen důraz na vymezení poškozeného již v přípravném řízení, kdy přípravné řízení by mělo vytvořit takové podmínky, aby poškozený se mohl aktivně účastnit. Je zmíněn i výslech poškozeného již v přípravném řízení a možnost tento výslech provést jako důkaz u hlavního líčení. Poté je pojednáno o případech, kdy v trestním řízení bude rozhodnuto trestním příkazem a o možnostech uplatnění svých práv poškozeného v takovém to případě. Následuje fáze, kdy je poškozený popsán v řízení před soudem.

Pozornost byla soustředěna i na úlohu poškozeného v odklonech trestního řízení. Význam poškozeného v jednotlivých odklonech a rozdíly postavení poškozeného v jednotlivých odklonech trestního řízení. Tato problematika obsahuje jak vymezení pojmů a samotného významu odklonů v trestním řízení, tak jednotlivé odklony jakými jsou podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání, dohoda o vině a trestu, upuštění od potrestání, odstoupení od trestního stíhání mladistvého a jeho vztah k poškozenému, trestní stíhání se souhlasem poškozeného.

V kapitole mediace práce ukázala na to, že je třeba klást velký důraz na výběr případů vhodných pro mediaci. Práce poukázala na to, že mediace je účinný nástroj, ale velice křehký zároveň, který je až, už ze strany poškozeného, tak ze strany obviněného relativně lehce zneužitelný.

V poslední kapitole si práce vzala za cíl popsat adhezní řízení. Adhezní řízení není samostatná část trestního řízení, ale je součástí trestního řízení. Je tomu tak, i přesto, že v adhezním řízení uplatňuje poškozený jiné hmotné právo než je právo trestní povahy. Jedná se o „přilnutí,, adhezního řízení k trestnímu řízení.

RESUMÉ

The thesis focuses on the injured party. The injured party as a notion is analysed in the chapter the injured party notion where the definition of the notion according to the law is referred to. Simultaneously, the thesis informs the reader of the difference between the injured party and a victim. Later, the injured party as a party to proceedings. The reasons for adoption of the act on victims of crimes are included and the basic principles of this act are described within this chapter. The act on victims of crimes has also brought an amendment of the criminal procedure code, which deepens the participation of the injured party in the criminal proceedings and widens the range of their rights. In particular, it enables to the injured party to take part in the investigation acts since the commencement of criminal prosecution. Moreover, it enlarges the range of the decision which is sent to the injured party. The matter of the injured party within the German legal order is outlined in this chapter.

The thesis also deals with the injured party from the perspective of its meaning for the whole criminal proceedings; when it is necessary to see the injured party as an individual which brings relevant information to the whole case on the basis of his testimony, which to a certain extent contributes to the right decision in the matter.

The law in the area of the injured party went through numerous changes especially in 2001 and later in the form of widening of the notion the injured party by the amendment n. 181/2011 Sb.; in this respect it is possible to discuss a certain establishment of the new regime within the status of the injured party as one of the parties to the criminal proceedings.

In the following chapter, the thesis is dedicated to the matter of the rights of the injured party and representation of the injured party within the criminal proceedings. It concerns itself with the division of rights into the rights of all the injured parties, for example the right of the injured party to inspect the documents, the right of the injured party to complete evidence, the right of the injured party to the charge on his rights and into the right of the injured party to damages against the accused and the right to pecuniary help. According to the criminal procedure code, this injured party has the right to damages in the form of money, for the damage which was caused to the injured

party by the crime, or the right to render the unjust enrichment, which the accused gained at the expense of the injured party by the crime. In this chapter the thesis also contains representation of the injured party; in particular the status of a common representative. A significant part of this chapter is dedicated to this notion. Basic types of representation as a statutory representation and a representation will not be omitted.

The injured party in the individual phases of the criminal proceedings constitutes the third chapter. How to identify such an injured party within the pre-trial proceedings is discussed herein. Such an attention is paid to this matter as the identification is essential. Then cases when it is decided by a criminal order within the criminal proceedings and which possibilities are available for the injured party in such a case follow.

After the identification and criminal order, the chapter continues by the interrogation of the injured party. Further, the thesis focuses on the injured party within the proceedings before court.

Attention was also paid to the status of the injured party within diversions of criminal proceedings. The status of the injured party in the individual diversions and differences of the status of the injured party in the individual diversions of the criminal proceedings.

In the chapter of mediation, the thesis has shown that it is necessary to pay attention to the choice of the cases suitable for mediation. The thesis has pointed out that mediation is an effective instrument, nonetheless, it is very fragile as well; it is relatively easily abusable not only on the part of the injured party but also on the part of the accused.

The last chapter of the thesis aimed to describe the collateral proceedings. What the purpose of the collateral proceedings is and that the collateral proceedings are understood as an adhesion to the criminal proceedings.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie, publikace

- GŘIVNA, T., *Soukromá žaloba v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, 122 s. ISBN 8024611074
- JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1998, 190 s. ISBN 80-7184-618-X
- JELÍNEK, J. a kol. *Zákon o obětech trestných činů, komentář s judikaturou*. Praha: Nakladatelství Leges, 2013, 264 s. ISBN: 978-80-87576-49-6
- JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2011, 816 s. ISBN: 978-80-8721-292-9
- JELÍNEK, J. a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2014, 320 s. ISBN: 978-80-7502-016-1
- JELÍNEK, J., GŘIVNA, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Nakladatelství Leges, 2012, 251 s. ISBN 978-80-87576-39-7
- JELÍNEK, J., SOVÁK, Z. *Trestní zákon a trestní řád*. 20. vydání. Praha: Nakladatelství LINDE, 2004, 959 s. ISBN 80-7201-304-1
- KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: Nakladatelství C H Beck, 2005, 544 s. ISBN 80-7179-813-4
- MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 1999, 667 s. ISBN 80-7179-216-0
- PÚRY., F., RŮŽIČKA, M., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2007, 760 s. ISBN 978-80-7179-559-9
- RŮŽIČKA, M. *Přípravné řízení a stádium projednávání trestní věci v řízení před soudem*. : Lexis Nexis, 2005, 158 s. ISBN 80-86199-93-2
- RŮŽIČKA, M. *Trestní právo procesní*. Ostrava: Kay Publishing, 2006, 470 s. 978-80-7418-041-5
- ŠÁMAL, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Codex Bohemia, 1999, 403 s. ISBN 80-85963-89-2
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 5. přepracované a doplněné vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2005, 4072 s. ISBN 978-80-7400-465-0
- ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008, 4036 s. ISBN: 978-80-7400-043-0

- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2013, 4072 s. ISBN 978-80-7400-465-0
- ŠÁMAL P., KRÁL V., BAXA J., PÚRY F., *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 4. vydání. Praha: Nakladatelství C.H. Beck. 2002, 1482 s. ISBN 80-7179-405-8
- ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace- Možnosti řešení trestních činů*. 1. vydání. Praha: Portál, 2010, 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2
- ŠÁMAL, P., KRÁL, V., BAXA, J., PÚRY, F.: *Trestní řád. Komentář*. 1. vydání. Praha C.H.Beck., 1995, 1439 s. ISBN: 80-7179-027-3

Zákony:

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů) ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě ve znění pozdějších předpisů

Důvodová zpráva k zákonu č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti

Důvodová zpráva k novele trestního řádu provedené zákonem č. 181/2011 Sb.

Důvodová zpráva k zákonu č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti

Důvodová zpráva k zákonu o probační a mediační službě

Internetové odkazy:

- Zákon o obětech trestných činů - základní informace. *mvcr* [online]. [citováno 3-5-2014]. Dostupné z:

<<http://www.google.com/cse?cx=015489265366623571386%3Aizzrwwg3bmqm&q=Z%C3%A1kon+o+ob%C4%9Btech+trestn%C3%BDch+%C4%8Din%C5%AF&ok.x=6&ok.y=6#gsc.tab=0&gsc.q=Z%C3%A1kon%20o%20ob%C4%9Btech%20trestn%C3%BDch%20%C4%8Din%C5%AF&gsc.page=1>>.

- Poškozený a odklony v trestním řízení 1. - Pár slov úvodem. *juristic*. [online]. [citováno 6-5-2014]. Dostupné z: <http://trestni.juristic.cz/169886/clanek/trest3.html>.
- Poškozený a odklony v trestním řízení 2. – Odklon v českém trestním právu (1. část). *juristic* [online]. [6-5-2014]. Dostupné z: <http://trestni.juristic.cz/169886/clanek/trest3.html>.
- Probační a mediační služba České republiky. Komentář ke statistickému vyhodnocení činnosti středisek Probační a mediační služby v České republice za rok 2011. *pmscr* [online]. [6-5-2014]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/download/010111_311211_Komentar_ke_statisticemu_vyhodnoceni_PMS_CR.pdf>

Časopisy:

- PETŘÍČEK, L.: *K postavení poškozeného v trestním řízení*. Bulletin advokacie, 2002. č. 6-7
- JELÍNEK, J. *Postavení poškozeného v trestním řízení – možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány*. Kriminallistika, 2003. č. 2
- ŠÁMAL, P. *Úvahy nad zjednodušenými formami trestního řízení (diversion) de lege ferenda*. Časopis pro právní vědu a praxi, 1994. č. IV
- VANTUCH, P. *Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu*. Právní rozhledy. 1998. č. 8
- JELÍNEK, J. *Poškozený a náhrada škody po novele trestního řádu 2001*. Kriminallistika, 2002. vydání 1.

